

**Luopumisen kokemukset köyhyyttä kokeneiden vanhempien
kirjoituksissa**

Laura Koistinen
Pro gradu -tutkielma
Kevät 2024
Sosiaalityö
Lapin yliopisto

Lapin yliopisto

Tiedekunta: Yhteiskuntatieteiden tiedekunta

Työn nimi: Luopumisen kokemukset köyhyyttä kokeneiden vanhempien kirjoituksissa

Tekijä: Laura Koistinen

Koulutusohjelma/oppiaine: Sosiaalityö

Työn laji: Pro gradu -tutkielma/Maisteritutkielma Lisensiaatintutkimus_

Sivumäärä: 52

Vuosi: 2024

Tiivistelmä

Tässä pro gradu -tutkielmassa tarkastellaan köyhyyttä kokeneiden vanhempien luopumisen kokemuksia. Tarkempi tutkimuskysymys on: Millaisia luopumisen kokemuksia köyhyyttä kokeneet vanhemmat ovat kokeneet arjessaan? Tutkielman teoreettinen viitekehys muodostuu köyhyyden määritelmästä, lapsiperheköyhyyttä, köyhyyden kokemuksia sekä luopumisen kokemuksia koskevasta tutkimuksesta.

Tutkimusaineistona on käytetty yhteiskuntatieteelliseen tietokantaan tallennettua Elin Turusen ja Anna-Maija Isolan keräämää tutkimusaineistoa: Arkipäivän kokemuksia köyhyydestä -kirjoituskilpailu 2019. Tutkielma on laadullinen ja sen analyysimenetelmänä on käytetty aineistolähtöistä sisällönanalyysia.

Tutkimuksen tuloksista piirtyy kuva lapsiperheiden arjen niukkuudesta, jatkuvasta tinkiemisestä ja kovasta pärjäämisen halusta. Osittain piirtyvä kuva on lohduton ja synkkä. Luopuminen herättää paljon tunteita ja vaille jäämisen kokemuksia. Luopumisen kokemukset ovat eri tasoisia. Luopuminen kohdistuu materiaalsiin tarpeisiin, palveluihin ja harrastuksiin arjessa ja jokapäiväisissä kulutusvalinnoissa. Näiden lisäksi luopumisen kokemuksia ilmenee myös ei-materiaalisissa asioissa kuten sosiaalisista suhteista ja omanarvontunnosta.

Asiasanat: köyhyys, lapsiperheköyhyys, luopuminen, kokemus

SISÄLLYS

1 Johdanto	1
2 Köyhyys ilmiönä ja kokemuksena	3
2.1 Köyhyyden määritelmiä ja juurisyitä	3
2.2 Lapsiperheköyhyys	7
2.3 Valtaväestön suhtautuminen köyhyyteen	11
2.4 Köyhyyden kokemus	13
2.5 Luopumisen käsite ja kokemus	15
3 Tutkimuksen toteuttaminen	18
3.1 Tutkimusaineiston esittely	18
3.2 Aineistolähtöisyys analyysimenetelmänä	19
3.3 Tutkimuseettiset kysymykset	21
4 Luopumisen ulottuvuudet	24
4.1 Materiaaliset tarpeet	24
4.2 Aktiviteetit ja elämykset	31
4.3 Sosiaaliset suhteet	34
4.4 Omanarvontunto	38
5 Pohdinta	44
Lähteet	50
Liitteet	53

1 Johdanto

Köyhyys heikentää yksilön toimintamahdollisuuksia yhteiskunnassa. Se on yksi perinteisimmistä sosiaalipolitiikan tutkimuskohteista. (Kestilä & Karvonen 2019, 80.) Köyhyys onkin aiheena sosiaalityön ytimessä ja se on laajasti tutkittu ilmiö niin kotimaisessa kuin kansainvälisessäkin tutkimuksessa. Köyhyyttä on tutkittu empiirisesti jo 1800-luvulta lähtien. Koko tämän ajan tutkijat ovat pohtineet sitä, miten köyhyys tulisi määritellä ja miten sitä voitaisiin mitata. (Niemelä 2005, 468.)

Köyhyys on moninainen ilmiö. Köyhyys on välitöntä materiaalista puutetta, mutta myös vähäisiä vaihtoehtoja, huonoa itsetuntoa, heikkoa terveyttä, ulkopuolisuutta ja toivon puuttumista. Ilmiöt usein limittyvät toisiinsa ja aiheuttavat kierteen, jonka katkaisu voi olla erittäin haasteellista. (Isola & Suominen 2016, 11.) Köyhyyden taustalla on usein pitkittynyttä työttömyyttä ja huono-osaisuutta, joka on voinut periytyä sukupolvelta toiselle, yksinhuoltajuutta, pitkäaikaissairauksia, vammaisuudesta johtuvaa työkyvyttömyyttä, matalaa koulutusta, päihde- ja mielenterveysongelmia, osa-aikatyökykyisyyttä ja monilapsisia perheitä. (Turtiainen ym. 2021.)

Käsittelen pro gradu -tutkielmassani köyhyyden kokemusta. Kokemusten tutkiminen on tyyppillistä laadulliselle tutkimukselle. Kokemusten tutkiminen perustuu ihmisten subjektiivisten kokemusten ja näkemysten tarkasteluun (Puusa & Juuti 2020, 59.) Lähestyn kokemusten tutkimista köyhyyteen liittyvien luopumisen kokemusten kautta. Olen kiinnostunut selvittämään, millaisia luopumisen kokemuksia köyhyyttä kokeneet vanhemmat ovat kokeneet arjessaan.

Pro gradu -tutkielmani aineistona käytän yhteiskuntatieteellisestä tietoarkistosta ladattua Elina Turusen ja Anna-Maija Isolan keräämä tutkimusaineistoa: Arkipäivän kokemuksia köyhyydestä -kirjoituskilpailu 2019. Aineisto on laaja ja se koostuu vapaamuotoisista kirjoituksista. Aineisto avaa hyvin kiinnostuksen kohteenani olevia kokemuksia arjessa ja antaa näin ollen myös useita kiinnostavia näkökulmia köyhyyteen liittyviin luopumisen kokemuksiin. Olen rajannut aineistosta tähän työhön ne kirjoitukset, joissa kirjoittaja

kertoo olevansa vanhempi, koska työni rajautuu käsittelemään köyhyyttä lapsiperheiden näkökulmasta.

Oma kiinnostukseni aihetta kohtaan heräsi syksyllä 2023, kun graduaihetta pohtiessani kiinnitin huomiota runsaaseen uutisointiin koskien sosiaaliturvaan suunniteltuja leikkauksia. Köyhyys on aiheena ollut paljon esillä tämän tutkielman tekoprosessin aikana, kun suunnitellut sosiaaliturvaleikkaukset nostattivat mediassa keskustelua köyhyydestä suomalaisessa yhteiskunnassa. Eduskunnassa käytiin kiivaita keskusteluja liittyen hallitusohjelmassa linjattuihin sosiaaliturvan leikkauksiin ja sen myötä köyhyyteen. Syksyllä 2023 nähtiin mielenosoituksia sekä opiskelijoiden protesteja yliopistojen ja muiden koululaitosten valtaamisten merkeissä. Heikoimmassa asemassa olevien kansalaisten asemasta on puhuttu eri medioissa heidän asemastaan huolestuneina mutta myös enenevässä määrin esimerkiksi työttömiä syyllistävään sävyyn. Asenneilmapiiri tuntui kovettuneen. Kaiken tämän keskellä voi helposti unohtua, että köyhyyttä kokevat ja sosiaalietuuksia tarvitsevat eivät ole homogeeninen joukko ihmisiä tai ongelmia. Tämän vuoksi koen tärkeänä nostaa köyhyyttä kokeneiden kokemuksia esiin erityisesti juuri tässä ajassa.

Luopuminen ei käsitteenä nouse juurikaan aikaisemmissa köyhyyttä käsittelevissä tutkimuksissa sellaisenaan esille, minkä vuoksi se on mielenkiintoinen ja tuore näkökulma köyhyysaiheeseen. Köyhyyden käsittely luopumisen kautta antaa erinomaisen näkökulman köyhyyden kokemuksiin. Luopuminen on aiheena tunteita herättävä. Luopumisen pohtiminen tuo ilmi niitä asioita, joista köyhyyttä kokeneet vanhemmat ja heidän lapsensa eivät pääse osallisiksi. Tämä tuo näkyväksi köyhyyteen liittyviä epätasa-arvoisuuksia.

2 Köyhyys ilmiönä ja kokemuksena

Köyhät ovat ryhmänä hyvin hajanainen joukko erilaisia ihmisiä ja elämäntilanteita. Köyhien joukkoa on yleisesti tapana homogenisoida, eli samankaltaistaa esimerkiksi syrjäytymisen käsitteellä. Todellisuus on kuitenkin moninainen ja näin ollen köyhien elämäntavat, elintaso ja elämänlaatu voivat vaihdella niin paljon, että köyhien tarkasteleminen yhtenäisenä ryhmänä on ongelmallista. (Saari 2015, 161–162.) Köyhyys näyttäytyykin jokaisen sitä kokevan elämässä omalla tavallaan (Isola & Suominen 2016, 12).

Suomessa enemmistö kansalaisista voi Juho Saaren (2015) mukaan hyvin. Heidän rinnallaan elää joukko ihmisiä, jotka ovat jääneet sivuun riittävästä ja suurimmalle osalle tavallisesta elintasosta ja elämänlaadusta. Heikossa asemassa olevat yksittäiset henkilöt ja kotitaloudet ovat monin tavoin hajanainen ryhmä. Köyhyys voi olla elämäntilanteen tai -vaiheeseen sidottua. Tämän joukon köyhyys on suurimmaksi osaksi materiaalista puutetta. Heidän joukossaan on kuitenkin vähemmistö, joita Saari kutsuu huono-osaisiksi. Huono-osaisuus merkitsee köyhyyttä ja eriarvoisuutta. Huono-osaiset elävät pääosin perusturvan varassa usein nojaten erilaisiin erityispalveluihin, kuten mielenterveys-, päihde- ja asumispalveluihin. (Saari 2015, 14.)

2.1 Köyhyyden määritelmiä ja juurisyitä

Köyhyyden määritelmä on ollut tapana jakaa absoluuttiseen ja suhteelliseen köyhyyteen. Absoluuttista köyhyys on silloin kun ihmisellä on puute hengissä pysymisen kannalta välttämättömistä hyödykkeistä kuten ruuasta, juomasta, asumisesta tai vaatetuksesta. (Niemelä 2005, 468; Laihiala 2020, 73.) Maailmanpankin määritelmän mukaan absoluuttista köyhyyttä on eläminen alle 1,9 dollarilla vuorokaudessa. Suomessa absoluuttisesta köyhyydestä on puhuttu lähinnä historiassa. 1900-luvun alussa Suomessa nähtiin paikallisesti nälkää, jopa niin paljon, että se näkyi kuolleisuusluvuissa. Suomessa alettiin rakentamaan hyvinvointivaltiota 1960-luvulla, mutta ennen tätä Suomi oli eurooppalaisesti vertailtuna köyhä maa. (Mts., 2020, 73–74.) Toisen maailmansodan jälkeen länsimaissa alettiin puhua suhteellisesta köyhyydestä eli köyhyyttä alettiin määritellä myös

sosiaalisin ja suhteellisin kriteerein. Suhteellinen köyhyys on heikkoa toimeentuloa verrattuna muuhun väestöön. Suhteellisen köyhyyden selityksiä ja määritelmiä on monenlaisia, mutta yhteistä niille on se, että köyhyys on käsitteellistetty yhteiskunnasta syrjäytymisenä. Se mitä tämä missäkin ajassa merkitsee, vaihtelee sen mukaan, mitä pidetään yhteiskunnassa kulloinkin normaalina ja vallitsevana. Köyhyys on suhteellisen näkemysten mukaan siis taloudellisten resurssien puutteesta johtuvaa toimintakyvyn rajoittuneisuutta. (Mts., 468–469.) Pohjoismaissa köyhyys on ensisijaisesti suhteellista. Köyhyys syntyy ja tulee näkyväksi suhteessa muihin ihmisiin, elämisen vähimmäisstandardeihin ja yhteiskunnan vaatimukseen. (Saari ym. 2020, 73.)

Vaikka köyhyyttä on vaikea todentaa absoluuttisesti, on sen mittaamiseen kuitenkin kehitetty erilaisia mittareita. Köyhyyttä mitataan muun muassa kartoittamalla varattomuudesta johtuvaa perushyödykkeiden puuttumista. Yleisin mittari köyhyydelle on taloudellisten resurssien riittämättömyys. Tämä tarkoittaa erilaisille talouksille määritetyjä tulo-rajajoja, joiden alapuolella olevat määritellään joko köyhiksi tai pienituloisiksi. (Moisio 2006, 639.) Yksi yleisimmistä köyhyyden mittareista on suhteellisen tuloköyhyyden määritelmästä johdettu köyhyysriskiraja, josta käytetään myös nimitystä pienituloisuusraja. Tämän mukaan kotitalous on pienituloinen, jos sillä on käytettävissään alle 60 prosenttia muiden samantyyppisten kotitalouksien mediaanitulosta. (Saari ym. 2020, 73.)

Tuloköyhyysriskimittarilla on kuitenkin ongelmansa. Mittaria ei nähdä teoreettisesti paikkansa pitävänä, koska se määrittää köyhyysrajan mekaanisesti tulojakaumaan perustuen ilman kytkentää kotitalouden tulojen ja tarpeiden tyydytyksen välille. Mittari onkin osoitettu useiden tutkijoiden toimesta ongelmalliseksi. Lauri Mäkinen (2017) on pyrkinyt täydentämään köyhyyden kuvaa tarkastelemalla köyhyyttä viitebudjetteihin perustuvalla mittarilla. Viitebudjetit ovat tavaroista ja palveluista koostuvia koreja, jotka hinnoiteltuna voivat edustaa mitä tahansa elintasoja. Viitebudjettimittari on tuloköyhyysriskimittaria kattavampi elintason mittari, sillä se huomioi tulojen ohella aineettomat resurssit sekä esimerkiksi asuntovarallisuudesta saadun hyödyn. (Mäkinen 2017, 153, 163.) Myös viitebudjetilla on kuitenkin omat ongelmansa. Erilaisilla köyhyysmittareilla onkin tapana antaa eri tutkimuksissa hieman erilaisia tuloksia. Saaren (2015, 162) mukaan tämä kertoo köyhyyden moniulotteisuudesta.

Köyhyys on osaltaan myös ihmisoikeuskysymys. Suomi on saanut Euroopan neuvoston sosiaalisten oikeuksien komitealta 15.2.2023 ratkaisun, jossa todetaan, että Suomen sosiaaliturvan taso on edelleen liian alhainen. Komitealle tehtiin vuonna 2018 kantelu, joka koski useiden eri sosiaaliturvaetuuksien sekä toimeentulotuen vähimmäistasoa. Tämä ei ollut ensimmäinen kerta, kun Suomi on saanut moitteita perusturvan riittämättömästä tasosta. Komitea on todennut etuuksien tason olevan niin matala, ettei Suomen sosiaaliturva täytä Euroopan sosiaalisen peruskirjan vaatimuksia. (Sosiaali- ja terveysministeriö 2023; Karvonen ym. 2022, 194.) Suomessa perusturvaetuuksilla tarkoitetaan perustuslain 19 §:n mukaisesti jokaisen oikeutta perustoimeentulon turvaan työttömyyden, sairauden, työkyvyttömyyden, vanhuuden, lapsen syntymän sekä huoltajan menetyksen perusteella (Suomen perustuslaki 11.6.1999/731). Perusturvaetuudet ovat etuuksia, jotka eivät ole ansiosidonnaisia. Toimeentulotuki sen sijaan on viimesijainen taloudellinen tuki, jolla pyritään turvaamaan henkilön tai perheen taloudellinen selviäminen ja ihmisarvoisen elämisen kannalta vähintään välttämätön toimeentulo. Toimeentulotuen myöntämisessä otetaan huomioon tuen hakijan ja hänen perheenjäsentensä käytettävissä olevat tulot. (Laki toimeentulotuesta 30.12.1997/1412.)

Sosiaali- ja terveysministeriön on laadittava joka neljäs vuosi kokonaisarviointi perusturvan riittävydestä. Viimeisin arvio on tällä hetkellä vuosilta 2019–2023. Raportissa todetaan, että se mikä katsotaan riittäväksi perusturvan tasoksi, on poliittinen arvovalinta, joten määritelmät voivat vaihdella eri aikoina. Tässä raportissa toimeentulon tasoa määrittämään on käytetty suuntaa antavana mittana viitebudjetteja, jotka mittaavat yhteiskunnalliseen osallisuuteen tarvittavaa vähimmäiskulutustasoa Suomessa. Raportista selviää, etteivät Suomen perusturvaetuudet yhdessä asumistuen kanssa riitä kattamaan viitebudjettien mukaista kulutustasoa. Ainoana poikkeuksena tähän on takuueläke. Perheellisistä perusturva riittää parhaiten yksinhuoltajilla, ja heikoiten kahden aikuisen ja kahden lapsen perheellä. Toimeentulotuki paikkaa usein perusturvaetuuksien puutteita. Se on tarkoitettu lyhytaikaiseen käyttöön, mutta koska käytännössä moni saa toimeentulotukea pitkäaikaisesti, viittaa se siihen, ettei järjestelmä toimi niin kuin sen pitäisi. (Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2023, 8, 81–82.)

Yksi köyhyyden vakavimpia seurauksia on köyhyyden negatiivinen vaikutus ihmisten terveyteen ja sen kautta myös kuolleisuuteen. Ihmisten terveydessä on nimittäin nähtävillä suuria sosioekonomisen aseman mukaisia eroja. Heikoin terveydellinen tilanne on kaikista alimmissa tuloryhmissä. Eri tuloryhmien väliset erot eivät johdu ainoastaan koulutukseen tai ammattiin liittyvistä tekijöistä, vaan taustalla vaikuttavat usein myös lapsuuden olosuhteet. Sosioekonomiset terveyserot ovat Suomessa kansainvälisestikin vertailtuna suuria. Suomalaisten terveys vaihtelee sosioekonomisen aseman, siviilisäädyn, sukupuolen, asuinalueen ja äidinkielen mukaan. Terveyserot näkyvät kuolleisuudessa, somaattisissa sairauksissa sekä koetussa terveydentilassa. Eroja on nähtävissä myös terveyspalveluiden käytössä sekä elintavoissa. Erityisen korostuneita erot ovat, kun niitä tarkkaillaan sosioekonomisen aseman mukaan, eli silloin kun terveydellisiä eroja tarkastellaan esimerkiksi tulojen mukaisesti. (Kestilä & Karvonen 2019, 101–102.)

Vuosina 2022–2023 kerätty tutkimusaineisto Terve Suomi -tutkimukseen tuottaa tietoa Suomessa asuvien aikuisten terveydestä, hyvinvoinnista ja palveluista. Terve Suomi -tutkimus on Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen valtakunnallinen tutkimus, johon kutsutaan 20 vuotta täyttäneitä Suomessa vakituisesti asuvia henkilöitä. Terve Suomi -tutkimus koostuu erilaisista tutkimuksista, jotka vaihtelevat vuosittain. Vuosien 2022–2023 kyselyyn vastanneista noin viidennes ilmoitti joutuneensa tinkimään ruuasta, lääkkeistä tai lääkärikäynneistä viimeksi kuluneen 12 kuukauden aikana. Nuoremmilla osuudet olivat vieläkin suurempia. 20–39-vuotiaista naisista jopa lähes kolmannes ja miehistäkin reilu neljännes ilmoitti joutuneensa rahan puutteen vuoksi tinkimään ainakin yhdestä edellä mainituista. (Kestilä & Karvonen 2023.) Voi siis sanoa, että vaikka Suomi on hyvinvointivaltio, jossa kansa pääosin voi hyvin, on Suomessa kuitenkin ihmisiä, joiden kaikki perustarpeet eivät tule tällä hetkellä täytetyiksi johtuen taloudellisista puutteista. Huolestuttavaa on myös se, että erot hyvinvoivan väestöosan ja heikommassa asemassa olevan väestön välillä ovat kasvussa.

Työttömyys on yksi keskeisimpiä köyhyyden selittäjiä. Työttömillä on muuta väestöä suurempi suhteellinen tuloköyhyysriski. Heillä on myös muuta väestöä enemmän materiaalista huono-osaisuutta, kulutuksesta tinkimistä ja kokemuksia toimeentulo-ongelmista. Työttömien riskit elämänlaadun heikentymiseen ja heikentyneeseen psyykkiseen elämänlaatuun ovat suuret verrattuna työssäkäyviin. (Airio & Niemelä 2013, 45.)

Pitkittänyt työttömyys altistaa heikon toimeentulon lisäksi terveyden ja sosiaalisen elämän riskeille, stressille sekä huonommuuden tunteelle. Kaikella tällä voi olla hyvinkin suuret vaikutuksensa mahdollisiin mielenterveys- ja päihdeongelmiin. (Isola & Suominen 2016, 74.)

Köyhyys ei ole yksiselitteisesti vain työttömien ongelma. On myös laaja joukko matalapalkkaisilla aloilla työskenteleviä, joiden palkka ei riitä kattamaan elämisen kustannuksia. Suomessa ilmiötä työssäkävivistä köyhistä on pyritty välttämään työehtosopimuksilla ja solidaarisella palkkapolitiikalla. Tästä huolimatta myös Suomessa on yhä enemmän tilanteita, jossa palkka ei riitä ihmisarvoiseen elintasoon. Tämä tekee pienipalkkaisista ihmisistä riippuvaisia sosiaaliturvasta. Yksi ilmiötä selittävä tekijä ovat lisääntyneet pätkä- ja osa-aikatyöt. Työmarkkinoilla on tarjolla yhä useammin osa-aikaista työtä, joita tekevien tulot jäävät pieniksi. (Isola & Suominen 2016, 75.) Toisaalta elinkustannusten jatkuvasti noustessa, on myös kokoaikatöitä, joiden palkalla ei tule toimeen ilman sosiaaliturvaa.

2.2 Lapsiperheköyhyys

Lapsiköyhyydellä tarkoitetaan niiden lasten osuutta lapsiväestöstä, jotka asuvat suhteellisen köyhyysrajan alapuolelle jäävissä kotitalouksissa (Salmi 2020, 38). Vaikka enemmistö lapsista voi hyvin, on Suomessa silti paljon köyhiä ja huono-osaisia perheitä. Lapsuuden eriarvoistumisen voidaan ajatella varjostavan Suomen hyvinvointivaltion kehitystä. (Kallio & Hakovirta 2020, 7–8.) Lapsuudessa koetulla köyhyydellä on monenlaisia negatiivisia vaikutuksia aikuisuudessa. Lapsuuden köyhyyden tiedetään heikentävän tuottavuutta, osaamistasoa ja sosiaalista yhteenkuuluvuutta. Lapsuuden köyhyyskokemukset lisäävät myös työttömyyttä ja riippuvuutta yhteiskunnan tuista. Lapsuuden köyhyys ei kuitenkaan vaikuta lapseen ainoastaan tämän aikuistuttua, vaan köyhyys vaarantaa lapsen normaalia kasvua ja kehitystä ja vaikuttaa näin suuresti lapseen jo lapsuuden aikana. (Toikka & Haanpää 2020, 126.)

Lapsiperheköyhyyden kasvusta on oltu huolissaan jo 1990-luvun puolivälistä saakka ja köyhissä perheissä asuvien lasten määrä onkin kasvanut 1990-luvulta lähtien (Kallio & Hakovirta 2020, 7.) Ilmiönä köyhyys on erilainen lapsiperheissä kuin muissa pienituloisissa kotitalouksissa. Siinä missä lapsettomien kotitalouksien köyhyyttä selittää hyvin suurelta osin työttömyys tai muutoin työelämän ulkopuolella olo, on köyhissä lapsiperheissä usein ainakin yksi työssäkäyvä henkilö. Ilmiö työssäkäyvistä köyhistä kuvaa siis usein nimenomaan lapsiperheiden tilannetta. Lapsiperheissä koetaan myös muuta väestöä todennäköisemmin vaikeuksia kattaa perheen menoja perheen tuloilla. Myös vanhempien matala koulutustaso on yksi merkittävä lapsiperheköyhyyden taustalla vaikuttava tekijä. (Salmi 2020, 54–57.)

Lapsiperheiden köyhyydellä on taustatekijöitä, jotka ovat sidoksissa poliittisiin päätöksiin. Lapsiperheiden tulonsiirtojen reaaliarvo on vähentynyt 1990-luvusta alkaen. 2000-luvulla on puhuttu palveluiden kehittämisestä, mutta samaan aikaan palveluista on myös leikattu. Lasten ja nuorten koulutuksen ja hoivan palveluilla on keskeinen merkitys lasten hyvän kasvun turvaamisessa. Suomessa on kuitenkin tehty jatkuvasti leikkauksia, tehostamistoimia ja säästöjä näistä palveluista. Merkittävää köyhyyden kannalta tämä on lasten hyvinvoinnin kannalta, mutta myös koulutuksen kannalta. Vähäinen koulutus on nimittäin suuri riskitekijä köyhyyden periytyvyydelle. Palveluiden heikkeneminen aiheuttaa osaltaan lasten ja nuorten eriarvoistumista ja syrjäytymistä. Tämä näkyy muun muassa lastensuojelun ja nuorisopsykiatrian asiakasmäärien kasvussa. (Salmi 2020, 66–68.)

Pelastakaa lapset ry:n julkaisemassa Lapsen ääni 2023-kyselyssä, nousee esille lasten hyvinvoinnin kahtiajakautumista. On hyvinvoivia lapsia ja heikommissa elämäntilanteessa eläviä lapsia, joiden asema on entisestään heikentynyt. Enemmistö lapsista oli jollain tasolla huolissaan perheen toimeentulosta. 88 % kyselyyn vastanneista koki, että viime vuosien poikkeusolot, koronapandemia ja Ukrainan sota, ovat heikentäneet perheen taloudellista selviytymistä. Pienituloisten perheiden lapset ja nuoret kuvailevat usein toistuvaa puutetta arkisista asioista kuten ruuasta, vaatteista, liikkumisesta ja asumisessa. Ruokaa ei ole välttämättä säännöllisesti eikä riittävästi ja ruoka voi olla hyvin yksipuolista, esimerkiksi pelkkää leipää tai puuroa. Kyselystä selviää, että lapsiperheiden tilanne on huonontunut merkittävästi jo yhden vuoden aikana. Vuoden 2022 kyselyn

mukaan ei vielä voitu puhua varsinaisesti ruuan puutteesta perheissä, mutta vuoden 2023 kyselyssä kaikista vastaajista 2 % ja pienituloisista 12 % koki ruuan puutetta kotonaan. (Pelastakaa lapset ry 2022, 16; 2023, 9–14.) Ruuan puutteesta puhuttaessa tullaan lähemmäs absoluuttisen köyhyyden käsitettä. Voi siis pohtia, onko hyvinvointiyhteiskunnassa kehitys menossa suuntaan, jossa köyhyys ei olekaan enää vain yksiselitteisesti suhteellista köyhyyttä.

Lapsiperheiden huono-osaisuus ja köyhyys ovat ilmiöitä, joilla on taipumus muodostua ylisukupolvisiksi. Yksi ylisukupolvista huono-osaisuutta selittämään pyrkivä tapa on korostaa vanhempien tekemiä valintoja. Perheissä lapsiin tehtävien panostusten määrä on suoraan yhteydessä kotitalouksien käytettävissä oleviin voimavaroihin ja yhteiskunnalliseen asemaan. Voimavaroiksi voidaan ajatella asioita kuten tulot, asuminen, asuinalue, koulutus, terveys ja työllisyys. Voimavarojen puute sosioekonomisesti haavoittuvissa perheissä vähentää suoraan perheen mahdollisuuksia investoida lapsiin. Ylisukupolvisuuden huono-osaisuuden ilmiötä ei voida kuitenkaan tyypistää pelkästään vanhempien lapsiinsa tekemiin tai tekemättä jätettyihin investointeihin, sillä se yksinkertaistaa ihmisten käyttäytymiseen vaikuttavia mekanismeja. se ei selitä myöskään sitä, miksi toisinaan samasta perheestä tulevien lasten myöhemmillä elämäntilanteilla on suuriakin eroja. (Saari ym. 2020, 57–58.)

Perheen köyhyys voi vaikuttaa lapsen materiaalisten tarpeiden täyttymiseen, sosiaalisiin suhteisiin, psyykkiseen hyvinvointiin ja turvallisuuden tunteeseen. Materiaalisilla puutteilla voidaan tarkoittaa sitä, että lapsi jää vaille lapsuuteen yleisesti kuuluvina miellettyjä leluja, sopivia vaatteita tai esimerkiksi polkupyöriä ja muita varusteita, mutta toisaalta puutteita voi olla myös ravinnossa tai muissa jokapäiväisissä perustarvikkeissa. (Ridge 2011, 75.) Vanhempien vähäisemmät mahdollisuudet investoida lapsiinsa näkyvät köyhissä perheissä kasvaneiden lasten arjessa monin tavoin. Köyhissä oloissa lapset voivat kasvaa ympäristöissä, jotka ovat vähemmän kognitiivisesti stimuloivia kuin muilla lapsilla. Heillä on usein rajallisempi määrä pääsy oppimisen kannalta suotuisiin ympäristöihin sekä toisaalta enemmän altistusta television katselulle. Köyhyys on stressaavaa lapselle, koska monet niin sosiaaliset kuin fyysisetkin stressinaiheuttajat korreloivat tulotason kanssa. (Evans & Kim 2013, 43–44.) Perheen taloudelliset ongelmat voivat siis vaikuttaa lasten hyvinvointiin usealla eri tavalla. Materiaalisen puutteen lisäksi ne voivat

aiheuttaa toimintavalmiuksien tai toimintakyvyn puutteita tai lapsen sosiaalista ulkopuolisuutta. (Toikka & Haanpää 2020, 139.)

Köyhyys lisää lasten ja nuorten syrjäytymisriskiä. Lapsuuden perheessä pitkään jatku-neilla toimeentulo-ongelmilla on yhteys vähäisempään koulutukseen, mielenterveyson-gelmiin, huostaanottokokemuksiin sekä toimeentulo-ongelmiin myös aikuisiällä. Lap-suuden perheen heikko toimeentulo voi näkyä lyhyempänä koulutuspolkuna, koska per-heen köyhyys heijastuu heikompaan koulumenestykseen peruskoulussa. (Salmi 2020, 39.) Haavoittuvissa perheolosuhteissa varttuneet nuoret muuttavat usein pois kotoa muita nuoria aikaisemmin. Tämä saattaa lisätä itsenäistyvien nuorten toimeentulotuen käyttöä, kun vanhemmilla ei välttämättä ole mahdollisuuksia tukea heitä taloudellisesti. Vanhempien toimeentulotuen asiakkuus altistaa ylisukupolviselle huono-osaisuudelle. Vanhempien toimeentulotukiasiakkuus onkin yhteydessä koulupudokkuuteen ja var-haisaikuisuuden työttömyyteen. (Saari ym. 2020, 77.)

Köyhyyden on todettu vähentävän kykyä tehdä hyvin harkittuja valintoja, joiden pitkä- aikaisvaikutukset olisivat punnittuja. Tämän takia taloudellisista vaikeuksista kärsivät henkilöt eivät välttämättä kykene tekemään valintoja, jotka ulkopuolelta katsottuna voi-sivat parantaa heidän tulevaisuutensa taloudellista tilannetta. Tämä ilmiö näkyy lapsi-perheissä siten, että taloudelliset vaikeudet aiheuttavat stressiä, joka aiheuttaa osaltaan vahingollista vanhemmuutta sekä konflikteja kodeissa. Korkeat stressitasot ovat myös yhdistettävissä alentuneeseen kognitiiviseen toimintakykyyn. Köyhässä perheessä kas-vaminen ja lapsuudessa altistuminen vanhemman stressille voivat osaltaan aiheuttaa tiettyjen käytösmallien periytyvyyteen. Tämä voi aiheuttaa tilanteen, jossa lapsen kyky tehdä harkittuja valintoja saattaa olla rajoittunut. Tällä tavoin lapsuudenperheen talou-dellinen tilanne voi vaikuttaa lapsen päätöksentekokykyyn myös tämän aikuistuttua. (Bask ym. 2021, 138.)

Lasten ja lapsiperheiden köyhyyspuhetta ei voida supistaa pelkästään puheeseen toi-meentulosta, sillä koulutuksella on merkittävä rooli köyhyyden ja toimeentulo-ongel-mien periytymisen kannalta. Onkin syytä tarkastella päiväkodin, koulun ja sosiaali- ja terveystalouden roolia lapsiperheiden hyvinvoinnin kannalta. Nämä palvelut voivat parhaimmillaan olla katkaisemassa huono-osaisuuden kierteitä. Tämän vuoksi olisi

tärkeää huolehtia koulujen, päiväkotien ja sosiaali- ja terveyspalveluiden riittävästä resursseista, koska jos niissä ei pystytä turvaamaan riittäviä oppimisen edellytyksiä kaikille lapsille, lisääntyvät myös eriarvoistumisen riskit. 1990-luvun lamavuosista lähtien Suomessa on kohdistettu säästötoimia lasten ja nuorten palveluihin. Tämä on johtanut palveluiden vähenemiseen ja eri alueiden eriarvoistumiseen palveluiden laadussa ja saataavuudessa. (Salmi 2020, 43–44.)

2.3 Valtaväestön suhtautuminen köyhyteen

Köyhyys hyvinvointivaltiossa on suurelta osin yksilön sosiaalista osallisuutta rajoittavaa niukkuutta. Kokemukset niukkuudesta heijastuvat ihmisten arkeen monin tavoin. Köyhyys heikentääkin elämänlaatua useilla eri ulottuvuuksilla ja pitkittyessään köyhyyden vaikutukset muuttuvat syvemmiksi ja ankarammiksi. Usea kokee elämänsä aikana väliaikaista köyhyyttä, jolla on negatiiviset vaikutuksensa, mutta väliaikaisen köyhyyden kuormitus on yleisesti vähemmän vahingollista kuin pitkittyneen köyhyyden. (Saari ym. 2020, 73.) Yleinen ymmärrys ja näkemys köyhyydestä on Suomessa melko yksimielistä. Saari ja kumppanit (2017) löysivät kuitenkin merkittäviä eroja eri väestöryhmien välillä. Mitä enemmän ihmisillä on kokemuksia köyhyydestä, sitä vähemmän he ajattelevat köyhyyden johtuvan yksilöiden laiskuudesta ja sitä enemmän he korostavat rakenteellisten tekijöiden vaikutuksia. Toisaalta taas mitä etäämpää köyhyyttä tarkastelee, sitä enemmän korostuvat myös köyhyyteen liitetyt ajatukset laiskuudesta. (Saari ym. 2017, 205.)

Huono-osaisten elämä eroaa usein suurestikin muiden ihmisten arjesta. Mitä syvemmästä huono-osaisuudesta on kyse, sitä suuremmat ovat myös laadulliset erot elämänlaadussa, elintavoissa ja elämäntavoissa suhteessa hyvinvoivaan väestöön. Kun erot kasvavat suuriksi, on hyväosaisten usein vaikea samaistua huono-osaisten asemaan. Tämä voi kääntyä empatiavajeeksi, joka voi johtaa haluttomuuteen auttaa ja rahoittaa huono-osaisten tarkoitettuja palveluita. (Kallio & Hakovirta 2020, 10.) Juho Saari (2015) nimitti samaa ilmiötä empatiakuiluksi. Empatiakuilu on Saaren mukaan läsnä suomalaisessa yhteiskunnassa, koska yli puolet kansalaisista ei juurikaan välitä marginaalissa elävien ihmisten hyvinvoinnista. (Saari 2015, 97.) Eriarvoistuminen aiheuttaa elämismaailmojen

erkaantumista ja eri yhteiskunnallisessa asemassa olevien sekoittumisen vähenemistä. Tätä ilmiötä kuvaa hyvin esimerkiksi alueellinen eriarvoistuminen. (Mts., 2020, 11.)

Johanna Kallio ja Mikko Niemelä (2017) tutkivat kansalaisten asennoitumista toimeentulotuen saajiin. Heidän tutkimuksensa mukaan 77 % kansalaisista oli vuonna 2015 sitä mieltä, että toimeentulotuen saajat olivat todella avun tarpeessa, 93 % vastaajista oli sitä mieltä, että toimeentulotuen saaja voi olla kuka tahansa, kenen rahatilanne on ylittäen kriisiytynyt ja 62 % uskoi toimeentulotuen saajien myös osallistuvan hyvinvointivaltion rahoitukseen. Tutkimuksen mukaan kansalaisten asenteet köyhiä kohtaan olivat vuonna 2015 ymmärtäväisempiä kuin tuolloin yleisesti keskusteltiin. Yksi tärkeimmistä mielipiteistä selittäväksi tekijäksi tutkimuksessa nousi vastaajan poliittinen puoluevalinta. (Kallio & Niemelä 2017, 151, 156.)

Hakovirta ja Kallio (2014) tutkivat lasten käsityksiä köyhyydestä ja köyhyyden syistä. Tutkimuksessa selvisi, että lapset kuvailivat varakkaampia lapsia positiivisilla ilmauksilla, kuten mukava ja onnellinen. Köyhempiä lapsia kuvattiin surkean näköisiksi ja rikkinäisiä vaatteita käyttäviksi. Köyhempien lasten luonteita kuvattiin aroiksi, hiljaisiksi ja syrjäänvetäytyviksi ja toisaalta myös laiskoiksi ja epäsosiaalisiksi. (Hakovirta & Kallio 2014, 157.) Lapset joutuvat siis jo nuorena iässä leimatuiksi erilaisiksi ja jollain tasolla huonommiksi kuin muut lapset.

Köyhyydestä käydään jatkuvasti keskustelua verkon eri alustoilla. Tuomo Laihiala ja Maria Ohisalo (2017) tutkivat kansalaisten käsityksiä huono-osaisten ansaitsevuudesta aineistonaan vuosina 2014 ja 2015 eri sanomalehtien uutisten yhteydessä käydyt verkkokeskustelut. Verkossa käydyillä keskusteluilla on valitettavan usein taipumus kääntyä väittelyyn siitä, kuka on niin sanotusti oikeasti köyhä tai jollain tasolla riittävän köyhä. Yleisissä keskusteluissa voidaan pohtia sitä mihin köyhällä on tai tulisi olla oikeus ja mihin velvollisuus. Verkkokeskustelut ovatkin yksi Suomeen vakiintunut sosiaalista etäisyyttä ja vastakkainasettelua luova asia. Leipäjonoissa käyvät leimataan nettikeskusteluissa herkästi sosiaalipummeiksi ja heidän avuntarvettaan saatetaan arvostella kovastikin. Vahva kritiikki leipäjonossa käyviä kohtaan nousee nimenomaan avuntarpeen kyseenalaistamisesta. Köyhää syyllistetään herkästi avun hakemisesta, jos ajatellaan, että hänellä olisi ollut mahdollisuus tehdä elämässään toisenlaisia ratkaisuja. Avunhakijan

kiitollisuuden vaadetta suomalaisissa keskusteluissa ei juurikaan Laihialan ja Ohisalon tutkimuksessa esiinny. Tutkimuksen mukaan Suomessa koettiin, että leipäjonoissa jonnottaminen on nöyryyttävää ja häpeä ikään kuin riittää siitä maksuksi. Sen sijaan, että nettikeskusteluissa vaadittaisiin yksittäisten ihmisten vastikkeellisuutta ruoka-avulle, keskustelu kääntyy sosiaaliturvaan ja sen ansaittavuuteen. Sosiaaliturvasta käytävä keskustelu taas on ollut jo Laihialan ja Ohisalon tutkimuksen aikaan jakautunutta. Keskusteluissa nousivat niin universalistisia, empatiaa ja solidaarisuutta edustavat näkemykset, jotka korostavat yhteiskunnan vastuuta, kuin yksilöllisyyttä korostavat mielipiteet, joissa vika nähdään yksilöissä. (Laihiala & Ohisalo 2017, 254–256.)

2.4 Köyhyyden kokemus

Taloudellinen niukkuus aiheuttaa perheissä stressiä ja paineita. Tutkimusten mukaan vanhempien kokemus taloudellisesta niukkuudesta on yhteydessä vanhempien jaksamiseen vanhempana. Stressillä on myös yhteys parisuhdetyytyväisyyteen. Talousvaikeuksista kärsivä vanhempi joutuu keskittymään tilanteessa selviytymiseen, mikä voi vaikuttaa lapsen ja vanhemman vuorovaikutussuhteeseen. (Toikka & Haanpää 2020, 126–127.)

Suvi Krokin (2009) tutkimuksessa yksinhuoltajanaiset kuvaavat toimeentulotuen hakemista nöyryyttävänä prosessina. Tutkimus on tehty ennen toimeentulotuen siirtymistä Kansaneläkelaitoksen hoidettavaksi, mutta perusteet voisivat hyvin päteä nykypäiväänkin; nöyryyttäväksi koettiin kaikkien omien tulojen selvittäminen. (Krok 2009, 151.) Köyhällä ei ole mahdollisuutta omien talousasioidensa pitämiseen yksityisenä, jos hän mieltä saada elämiseen tarvitsemaansa toimeentulotukea. Samankaltaiset kokemukset ilmenevät myös Sanna-Liisa Liikasen (2017, 46) tutkimuksessa, jossa toimeentulotuen hakemista kuvaillaan jopa yksityisyyttä loukkaavana.

Lapsuudessa tavaroiden tai esimerkiksi vaatteiden puute tai erilaisuus voi aiheuttaa lapselle paljon paineita ja huonommuuden tunteita. Sosiaaliset suhteen ja hyvät ystävät

voivat lapsuudessakin toimia lasta suojaavana tekijänä. Köyhyys voi kuitenkin osaltaan vaikeuttaa lasten sosiaalisten suhteiden ylläpitoa, jos perheellä ei ole taloudellisia resursseja esimerkiksi lasten vapaa-ajan aktiviteetteihin. (Ridge 2011, 75–76.) Enna Toikka (2023) tutki lasten ja nuorten elämäntyytyväisyyttä koetun köyhyyden ja materiaalsen puutteen kontekstissa. Toikan tutkimuksessa oli havaittavissa selkeä yhteys lasten ja nuorten elämäntyytyväisyyden jakautumisessa köyhyyden ja materiaalsen puutteen mukaisesti elämäntyytyväisyyden ollessa systemaattisesti alhaisempi lapsilla, jotka olivat huolissaan perheen toimeentulosta ja joissa oli vain vähän rahaa käytössä. Erot köyhien perheiden lasten ja muiden lasten välillä olivat huomattavia. (Toikka 2023, 72.)

Lasten köyhyyskokemuksista puhuttaessa on hyvä huomioida, että lapsen kokemus köyhyydestä ja kotitalouden köyhyys ovat kaksi eri ilmiötä, jotka eivät välttämättä esiinny aina päällekkäin. Tämä johtuu vanhempien taipumuksesta kompensoida lapsen kokemaa köyhyyttä priorisoimalla lapsen tarpeita omien menojojensa edelle. Toisaalta ilmiö voi näkyä myös päinvastaisena sillä aina lapset eivät välttämättä saa tarvitsemiaan asioita, vaikka niihin olisikin perheessä varaa. Joka tapauksessa lapsen kokema materiaalsen puutteen on todettu olevan yhteydessä lapsen heikompaan subjektiiviseen hyvinvointiin. Kaikki materiaalset hyödykkeet eivät kuitenkaan ole samanarvoisia, sillä lapsen kohdistuva puute tai vaille jääminen voi olla haitallisempaa, mikäli vanhempi ei pysty takaamaan lapselle riittäviin elinolosuhteisiin laskettavia perustarpeita, kuten riittävän monipuolista ravintoa tai riittävän hyviä asuinolosuhteita. (Toikka & Haanpää 2020, 128–129.) Vanhemmat eivät ole kuitenkaan ainoita, jotka voivat yrittää kompensoida köyhyyteen liittyviä kokemuksia perheissä, sillä erityisesti nuoruusiässä lapset voivat osaltaan oppia suojaamaan vanhempiaan siltä, miten perheen köyhyys heihin todella vaikuttaa. Tämä voi johtaa käytökseen, jossa lapsi kieltää haluavansa esimerkiksi harrastuksiin, jotka hän tietää liian kalliiksi perheen tulotasolle. (Attree 2006, 61.)

Perheen köyhyys voi aiheuttaa lapselle paljon paineita ja huolta. Lapsi voi kokea kovaa tarvetta kuulua joukkoon ikäistensä seurassa. Pelko kiusatuksi tulemisesta köyhyyden vuoksi voi olla lapselle hyvin kuluttava kokemus. Köyhyys voikin aiheuttaa lapsissa ahdistusta, surua, turhautumista tai jopa vihaa. Tällä on vaikutuksensa lapsen itsetunnon kehittymiselle. Paineistettu ilmapiiri voi olla köyhän perheen lapselle todellisuutta myös kotiympäristössä. Lapset ovat alttiita vanhempien mielialoille ja stressille, joita

vähävaraisuus heille aiheuttaa. Lapsi voi myös kokea huolta perheen tilanteesta. Lapsi joutuu herkästi tasapainottelemaan kodin ulkopuolelta tulevien paineiden ja kodin sisällä olevien paineiden välillä. (Ridge 2011, 76.) Hyvä itsetunto on oleellinen osa mielen-terveyttä. Huono itsetunto taas yhdistyy esimerkiksi masennukseen, heikkoon taloudelliseen menestykseen ja fyysisen terveyden ongelmiin. Itsetuntoon vaikuttavat monet asiat, mutta vanhempien korkea sosioekonominen asema korreloi korkean itsetunnon kanssa. (Koivusilta 2020, 151.)

Pelastakaa lapset ry:n syksyllä 2023 ilmestyneessä raportissa selviää, että pienituloisten perheiden lasten mielenterveydessä ja hyvinvoinnissa on suuria eroja verrattuna paremmin toimeentulevien perheiden lapsiin. Taloudelliset vaikeudet voivat olla syventämässä entisestään muita elämän haasteita. Erittäin huolestuttava määrä, 64 %, Pelastakaa lapset ry:n kyselyyn vastanneista pienituloisten perheiden lapsista koki mielenterveytensä huonoksi. Lapset kuvasivat vakavia puutteita mielen hyvinvoinnissa ja kertoivat entisestään huonompaan suuntaan menneestä mielenterveyden tilasta. Myös itsetuhoiset ajatukset nousivat esille vastauksissa. (Pelastakaa lapset ry 2023, 18–19.) Perhettä kuormittavien talousongelmien onkin todettu olevan yhteydessä lasten hyvinvointiin ja mielenterveyteen. Vanhempien toimeentulon ongelmat näkyvät kohonneina riskeinä lastensuojelun toimenpiteille, kodin ulkopuolelle sijoittamiselle sekä lasten psyykkisille sairauksille. (Saari ym. 2020, 77.)

2.5 Luopumisen käsite ja kokemus

Luopuminen on käsitteenä haastavasti määriteltävissä. Luopumisen käsitettä saatetaan käyttää esimerkiksi lakiteksteissä, jos puhutaan vaikkapa perinnöstä luopumisesta. Terveystieteiden alalla voidaan puhua toimenpiteistä luopumisesta ja yritysmaailmassa yritystoiminnasta luopumisesta. Luopumisen käsite liitetään herkästi myös suruun, kun luopumisesta puhutaan esimerkiksi läheisen ihmisen menettämisen yhteydessä. Luopumisen käsite näkyy yhteiskunnassa laajalti myös ilmastokriisin yhteydessä. Luopumisesta puhutaan niin yksilöiden kuin yhteiskunnankin tasolla. Yksilöitä voidaan kehottaa luopumaan lomalennoista tai pikamuodista ja yhteiskuntaa fossiilisista polttoaineista.

Köyhyyteen liittyvästä luopumisesta sen sijaan puhutaan paljon vähemmän. Köyhyyteen liittyvä luopuminen tulee lähimmäksi edellä mainittua ilmastokriisin takia asioista luopumista. Erona tosin on se, että saavutetusta elintasostaan karsiva ihminen luopuu nimenomaan eduista tai mukavuuksista, joita hänellä jo on tai jotka olisivat saavutettavissa. Köyhä ihminen luopuu tarpeistaan tai haluistaan, koska hänellä ei ole muuta vaihtoehtoa. Köyhälle monet asiat, joista paremmin toimeentulevat luopuvat, ovat jo valmiiksi saavuttamattomissa.

Hyvinvointi on moniulotteinen käsite, joka koostuu lukuisten asioiden summasta. Hyvinvoinnin kokonaisuutta ei siksi voida määrittää ainoastaan esimerkiksi tulotason mukaisesti. Yksilöiden välillä on kuitenkin paljon eroavaisuuksia siinä, mitä mahdollisuuksia he voivat elämässään suorittaa tai saavuttaa. Vapauden voidaan ajatella olevan sitä, että on mahdollisuuksia tehdä valintoja koskien oman elämänsä toimintoja. Köyhyyttä taas voi osaltaan hahmottaa mahdollisuuksien vajaavaisuutena. (Sosa-Escudero ym. 2013, 38.) Siinä missä paremmilla tuloilla voi siis tehdä elämässään monipuolisia valintoja, joutuu köyhä luopumaan suuresta osasta mahdollisuuksia, valitsemaan rajallisesta määrästä vaihtoehtoja tai luopumaan monista vaihtoehtoista kokonaan.

Kainulainen ja Saari (2013) kuvaavat, että ihmisillä on systemaattinen taipumus yliarvioida omaa sosiaalista statustaan ja näin ollen aliarvioida omaa suhteellista huono-osaisuuttaan. Ihminen toimii näin, koska itseään suojatakseen hän tapaa määrittää itselleen niin sanotusti ”mahdollisen” rajat. Tällöin henkilö ikään kuin kieltää itseltään sellaisten asioiden tavoittelun, jotka eivät ole mahdollisia ja saattaa määrittää ne itselleen turhiksi tai tarpeettomiksi. Näin tekemällä ihminen suojaa itseään hyvinvointia vähentäviltä pettymyksiltä. (Kainulainen & Saari 2013, 26, 39.) Luopumista voi siis ajatella tapahtuvan tietoisena luopumisen lisäksi ainakin osittain tiedostamatta. Ihminen suojaa itseään vaitomaisesti pettymyksiltä ja luopuu asioista tai haaveista, joiden saavuttaminen olisi omasta tilanteesta käsin vaikeaa tai mahdotonta.

Köyhyyteen liittyvä luopuminen on usein hyvin konkreettista arjessa tapahtuvaa pohdintaa siitä mihin vähät rahat tulisi käyttää ja erityisesti pohdintaa siitä mitä tulisi milloinkin jättää hankkimatta. Hyvänä esimerkkinä köyhyyteen liittyvästä luopumisesta

voisi ajatella Anu Raijaksen (2017) tutkimaa ruokatuotteiden kulutusta ja syömisen eriarvoisuutta. Pienituloiset joutuvat yleisesti tinkimään ruokamenoistaan, mutta siitä huolimatta ne vievät huomattavan osan heidän kokonaiskulutuksestaan. Suurituloiset sen sijaan käyttävät jatkuvasti ruokaan enemmän rahaa. Tämä ei tarkoita, että he söisivät moninkertaisesti pienituloisiin verrattuna, vaan erot näkyvät ruuan laadussa. Raijaksen tutkimuksessa nousi esille ihmisarvoisen elämän kannalta keskeiseksi nähty asia: niukasta rahatilanteesta huolimatta olisi tärkeää pystyä joskus nauttimaan myös jostakin niin sanotusti ylimääräisestä, kuten pitsasta tai muista herkuista. Nämä ruokailuun liittyvät asiat luovat ihmisille osallisuutta, koska ne ovat yleisesti normaaleiksi miellettyjä asioita. (Raijas 2017, 469.) Luopuminen esimerkiksi viikonloppuherkuista voi siis näyttäytyä konkreettisesti ruuasta luopumisen lisäksi myös laajemmassa mittakaavassa osallisuudesta ja yhteenkuuluvuudesta luopumisena.

3 Tutkimuksen toteuttaminen

Laadulliselle tutkimukselle on tyypillistä, että se perustuu ihmisten subjektiivisten kokemusten ja näkemysten tarkasteluun (Puusa & Juuti 2020, 59). Myös omassa tutkielmasani keskeisenä tarkastelukohteena ovat ihmisten kokemukset. Tutkimustehtävänäni on selvittää, millaisia luopumisen kokemuksia köyhyyttä kokeneet vanhemmat kokivat. Tutkimuskysymykseni on:

Millaisia luopumisen kokemuksia köyhyyttä kokeneet vanhemmat ovat kokeneet arjessaan?

3.1 Tutkimusaineiston esittely

Tutkimukseni aineistona käytän yhteiskuntatieteelliseen tietoaarkistoon tallennettua Elina Turusen ja Anna-Maija Isolan keräämää tutkimusaineistoa Arkipäivän kokemuksia köyhyydestä -kirjoituskilpailu 2019. Kilpailussa palkittiin parhaat kirjoitukset rahapalkinnolla. Kirjoituskilpailun palkitsemiskriteereissä korostettiin kirjoituksia, jotka kuvaavat vastaajan omaa elämää totuudenmukaisesti ja suorasanaisesti, kuvaavat kilpailun ajan köyhyyttä ja tuovat uusia näkemyksiä köyhyyteen. (Turunen & Isola 2019.) Latasin aineiston lokakuussa 2023 haettuani siihen ensin käyttöoikeutta. Aineisto koostuu 89:stä kirjoituskilpailuun osallistuneen vapaamuotoisesta kertomuksesta omasta köyhyydestään. Kirjoitusten pituus vaihtelee lyhyistä kirjoituksista pitkiin useiden sivujen mittaisiin kertomuksiin. (Mt., 2019.) Laadulliselle aineistolle tyypillistä on aineiston ilmaisullinen rikkaus, monitasoisuus ja kompleksisuus (Alasuutari 2011, 84). Alasuutarin kuvaus sopii hyvin myös tähän aineistoon, koska aineisto koostuu ihmisten vapaamuotoisista kirjoituksista, joiden muoto ja ilmaisu on moninaista.

Aineisto on kerätty osana väitöskirjatutkimusta. Aineisto on luovutettu yhteiskuntatieteelliseen tietoaarkistoon syksyllä 2020. Tämä jälkeen aineistoa on hyödynnetty useassa

pro gradu -tutkielmassa hieman erilaisista näkökulmista. Aineistoa on esimerkiksi tarkasteltu köyhyyden ylisukupolvisuuden ilmiön, häpeän, toimijuuden, kokemusten, toimintamahdollisuuksien sekä kestäväen hyvinvoinnin viitekehyksen kautta. On myös tutkittu korkeasti koulutettujen naisten köyhyysnarratiiveja sekä köyhyyttä kokeneiden käsityksiä hyväosaisista. Luopumisen kokemuksia ei ole ennen omaa työtäni kuitenkaan tutkittu, minkä vuoksi tämä tutkielma tuo aiheeseen ja aineiston käsittelyyn uuden näkökulman.

Aineisto on kerätty vuonna 2019, joten se on tämän pro gradu -tutkielman kirjoitushetkellä noin viisi vuotta vanha. Neljässä vuodessa on ehtinyt tapahtua monenlaisia muutoksia niin maailmanlaajuisesti kuin Suomessakin. Tästä huolimatta koen aineiston käytön perustelluksi, koska aineisto antaa laaja-alaisen käsityksen köyhyyden kokemuksellisesta ulottuvuudesta. Tarinat paikantuvat niin vuoden 2019 tilanteeseen kuin myös kirjoittajien menneisyyteen. Vaikka aikaa onkin kulunut useampi vuosi aineiston keruusta, ovat kokemukset ja niiden herättämät tunteet edelleen hyvin tunnistettavissa ja sopivia nykyhetkeen. Tarinoiden viesti on monella tapaa ajaton, ilmiöt ja tunnereaktiot pysyvät samankaltaisina, vaikka yhteiskunnassa tapahtuisikin muutoksia. Valmiin aineiston käyttö on myös eettisesti perusteltua, sillä näin tutkimukseni ei rasita tutkimuksen kohdeyleisöä uusilla aineistonkeruupyynnöillä.

3.2 Aineistolähtöisyys analyysimenetelmänä

Analysoin aineistoa käyttäen sisällönanalyysia. Sisällönanalyysi voidaan nähdä perusanalyysimenetelmänä. Sisällönanalyysi on toisaalta yksittäinen metodi, mutta sitä voidaan pitää myös väljänä teoreettisena viitekehyksenä. Laadullisen tutkimuksen sisällönanalyysitavat voidaan jakaa aineistolähtöiseen, teoriasidonnaiseen ja teorialähtöiseen analyysiin. (Tuomi & Sarajarvi 2018, 103.) Päädyin käyttämään tässä tutkimuksessa aineistolähtöistä sisällönanalyysia, koska haluan tutkia ihmisten kokemuksia ilman valmiita oletuksia tai teorian ohjausta. Aineistolähtöisessä analyysissä analyysiyksiköt valitaan aineistosta tutkimuksen tarkoituksen ja tehtävänasettelun mukaisesti. Tarkoitus on, etteivät analyysiyksiköt ole etukäteen sovittuja tai harkittuja. Kaikki mitä

tutkittavasta ilmiöstä tiedetään analyysivaiheessa, pyritään sulkemaan analyysin ulkopuolelle niin ettei sillä olisi vaikutusta analyysiin. (Mts. 2018, 108.)

Aineistolähtöisen analyysin ongelmana nähdään ajatus siitä, ettei ole olemassa niin sanottuja objektiivisia ”puhtaita” havaintoja, vaan käytetyt käsitteet, tutkimusasetelma ja menetelmät ovat tutkijan määrittelemiä ja vaikuttavat näin aina tuloksiin. Ongelma tunnustetaan kaikessa laadullisessa tutkimuksessa, mutta aineistolähtöisessä analyysissä se on erityisesti läsnä. Voidaan pohtia, pystyykö tutkija kontrolloimaan analyysin tapahtumista aineiston ehdoilla ilman että tutkijan omat ennakkoluulot pääsevät vaikuttamaan siihen. Ongelmaa voi pyrkiä ratkaisemaan sillä, että tutkija kirjoittaa omat ennakkokäsityksensä ilmiöstä auki ja huomioi ne analyysin teon aikana. (Tuomi & Sarajärvi 2018, 109.)

Luin aineiston läpi loka-marraskuun 2023 aikana ja tein siitä samalla alustavia muistiinpanoja. Aluksi muistiinpanoni olivat hyvin suurpiirteisiä merkintöjä siitä, mitkä kirjoituksista voisivat sopia tutkimuskysymykseeni. Luettuani koko aineiston ymmärsin, että aineisto oli liian laaja kokonaisuus pro gradu -tutkielmaa varten, joten siihen oli tehtävä rajausta. Mietin tutkimuskysymysteni tarkentamista, jotta voisin perustella myös aineiston rajaamista. Päätin rajata tuossa vaiheessa vielä laajempaa tutkimuskysymystäni koskemaan vain köyhissä lapsiperheissä koettuja luopumisen kokemuksia. Tämän päätöksen jälkeen kävin aineiston läpi uudelleen merkiten itselleni ylös ne kirjoitukset, joissa kirjoittaja kertoo olevansa vanhempi. Aineiston määrä supistui tällä rajauksella 29 kirjoitukseen. Tämän rajauksen tehtyäni kävin vielä uudestaan kyseiset 29 kirjoitusta läpi ja karsin pois tekstit, joissa kirjoittaja viittaa vanhemmuuteen vain ohimennen. Poistin siis tekstit, joissa köyhyyttä ei pohdittu lainkaan vanhemmuuden kannalta. Näin ollen lopullinen aineistoni sisälsi 22 kirjoitusta, joista muodostui yhteen Word-tiedostoon liitettynä 82 sivua tekstiä.

Pertti Alasuutari (2011) kuvaa laadullisen analyysin prosessia kaksivaiheiseksi: havaintojen pelkistämiseksi ja arvoituksen ratkaisemiseksi. Hänen mukaansa nämä vaiheet kuitenkin lopulta aina nivoutuvat toisiinsa. Aineiston pelkistämällä tarkoitetaan työvaihetta, jossa aineistoa tarkasteltaessa keskitytään ainoastaan siihen, mikä on tutkimuksen teoreettisen viitekehyksen ja kysymyksenasettelun kannalta olennaista. Tällöin

teksti supistuu hieman helpommin hallittavaksi määräksi erilaisia havaintoja, joita Alasuutari nimittää ”raakahavainnoiksi”. Tämän jälkeen raakahavaintoja yhdistellään etsimällä havainnoista yhteisiä piirteitä. (Alasuutari 2011, 40.)

Moilanen ja Räihä (2018) kertovat teemoittamisessa olevan kyse aineiston pelkistämisestä etsimällä tekstistä olennaisimmat asiat. Teemoilla pyritään tavoittamaan aineiston ydin. Teemat liittyvät tekstin sisältöön, eivätkä sen yksittäisiin kohtiin. Tekstiä teemoitellessa tutkija lukee aineistoa useita kertoja läpi pyrkien löytämään sen keskeiset merkitykset, myös niin sanotut rivien väleissä olevat asiat. Tutkijan lähestyessä tekstiä kokonaisuutena samalla pyrkien rakentamaan sen sisällöllisen logiikan, kutsutaan lähestymistapaa aineistolähtöiseksi. (Moilanen & Räihä 2018, 60.)

Aineistolähtöisessä lähestymistavassa tutkija etsii aineistosta teemoja, joista tutkimuksen informantit puhuvat (Moilanen & Räihä 2018, 60). Lopullisen aineistoni rajattuani luin aineistoa uudelleen samalla kysyen aineistolta tutkimuskysymyksiäni. Näin poimin siitä ainoastaan kysymyksenasetteluuni sopivia kohtia. Tein tämän yliviivaamalla kohdat teksteistä. Tein aineistolle useita lukukertoja, joilla pyrin huomioimaan kaikki tutkimuskysymysteni kannalta olennaiset kohdat. Tämän jälkeen poimin kaikki yliviivaamani kohdat ja liitin nämä havainnot uudeksi tiedostoksi. Uudessa tiedostossa aloin yhdistelemään samaa aihealuetta käsitteleviä asioita yhteen, jonka jälkeen tein niille alustavat, niitä kuvaavat otsikoinnit. Näin aineistosta nostetuista kohdista alkoi muodostua teemoja. Otsikoinnit teemoille syntyivät aineiston perusteella sellaisiksi, jotka mielestäni kuvasivat aineistossa esille nousseita luopumisen kokemuksia. Yhdistelin ja järjestelin alustavia teemoja vielä lisää ja lopulta sain muodostettua aineistosta neljä teemaa, jotka olivat materiaaliset tarpeet, aktiviteetit ja elämykset, sosiaaliset suhteet ja omanarvontunto.

3.3 Tutkimuseettiset kysymykset

Hyvään tieteelliseen käytäntöön kuuluu se, että tutkija noudattaa tiedeyhteisön tunnustamia toimintatapoja eli rehellisyyttä, huolellisuutta sekä tarkkuutta tutkimustulosten

tallentamisessa, esittämisessä ja arvioinnissa. Tutkijan tulee soveltaa eettisesti kestäviä tiedonhankinta-, tutkimus- ja arviointimenetelmiä sekä toteuttaa avoimuutta tutkimuksen tuloksia julkaistessaan. Tutkijan tulee huomioida muiden tutkijoiden aikaansaannokset kunnioittavasti ja antaa niille kuuluva arvostus omassa tutkimuksessaan. (Tuomi & Sarajärvi 2018, 150.) Tämä tarkoittaa asianmukaisia lähdeviittauksia, jotta lukija pystyy koko ajan olemaan tietoinen siitä mistä tieto on peräisin.

Rauhala ja Virokannas (2011) korostavat, että tutkimukseen osallistumisella voi olla sen kohdehenkilöitä rasittavia vaikutuksia. Ihmistieteessä, kuten sosiaalityö, on tutkimusetiikan lähtökohtana tutkittava ihminen, jonka itsemääräämisoikeutta ja loukkaamattomuutta tutkijan on noudatettava. Tutkimukseen osallistumisesta kieltäytyminen voi olla joissain tilanteissa hankalaa, vaikka tutkimuksessa aina tuleekin olla mahdollisuus kieltäytyä osallistumisesta ja lopettaa tutkimukseen osallistuminen kesken missä vaiheessa tutkimusta tahansa. Oma tutkimukseni ei rasita tutkimuksen kohteena olevia, koska käytän valmiiksi kerättyä aineistoa. On eettisesti perusteltua käyttää valmista aineistoa, jos sellaista on saatavilla, koska tällöin kukaan ei rasitu tarpeettomasti aineiston keräämisestä. Aineistosta on myös jo valmiiksi poistettu siihen osallistuneiden henkilöiden taustatiedot, joten alkuperäisen aineiston keruuseen osallistuneiden henkilöllisyys ei ole vaarassa paljastua myöskään tässä tutkimuksessa.

Aineistoa hankkiessani olen hakenut lupaa yhteiskuntatieteellisestä tietoaarkistosta aineiston käyttöön. Olen myös sitoutunut toimimaan yhteiskuntatieteellisen tietoaarkiston ohjeistuksen mukaisesti. Aineistoa olen sitoutunut käyttämään vain tämän tutkielman tekemiseen. Olen tallentanut aineiston omalle tietokoneelleni salasanan taakse, ja näin ollen muilla ei ole ollut mahdollisuutta päästä käsiksi aineistoon. Tutkielmani valmistumisen jälkeen sitoudun poistamaan aineiston sekä ilmoitan tutkielman valmistumisesta yhteiskuntatieteelliseen tietoaarkistoon.

Rauhala ja Virokannas (2011) toteavat että sosiaalityön tutkimusetiikassa painotetaan lisäksi sitä, että eettisesti kestävä tutkimus ei ainoastaan välttä tuottamasta vahinkoa, vaan pyrkii tuottamaan sellaista tietoa, joka on hyödyllistä tutkimuksen kohderyhmälle. Yksipuolinen hyötysuhde, jossa vain tutkija saisi tuloksistaan hyötyä, ei ole eettisesti kestävä tutkimusta. Sosiaalityössä tutkimuksen tuloksia ei myöskään välttämättä voida

aina pitää yhteiskunnalle hyödyllisinä, jos yhteiskunnan hyödyllä ja tutkimuksen kohderyhmän hyödyllä olisi ristiriita. Sosiaalityön tutkimuksessa pyritäänkin edistämään heikommassa asemassa olevien etua, vaikka etu olisi ristiriidassa esimerkiksi yhteiskunnan taloudellisten tavoitteiden kanssa. (Rauhala & Virokannas 2011.) Omassa tutkimuksessani nostan esille köyhyyttä ja yhteiskunnassa heikossa asemassa olevien asemaa ja kokemuksia. Köyhyyden ehkäisy ja erilaiset tulonsiirrot maksavat yhteiskunnalle rahaa, mutta toisaalta hyödyttävät kaikkia luoden vakautta ja hyvinvointia yhteiskuntaan. On toki tulkintaeroja siitä mikä on yhteiskunnan kannalta parasta. Nämä seikat eivät kuitenkaan saa vaikuttaa tutkittavaan aiheeseen tai tulosten esittämiseen.

Köyhyys on aiheena sensitiivinen. Köyhyyttä tutkittaessa on tärkeää, ettei tule toiseuttaneeksi köyhyydessä eläviä ihmisiä. Köyhyyteen liittyy paljon ennakkoluuloja ja stigmoja. Niinpä tutkijan tulee olla tarkka siitä, ettei hän tule vahingossa alleviivanneeksi niitä köyhien asemaa vahingoittavalla tavalla. Toisin sanoen on tärkeää pohtia koko tutkimuksen ajan sitä, että millaista kokonaiskuvaa tutkimus muodostaa köyhyydestä ja köyhistä ihmisistä. Tutkimus ei saa aiheuttaa tutkimukseen osallistuneille haittaa, eikä haittaa saa aiheutua myöskään laajemmalle kohderyhmälle.

4 Luopumisen ulottuvuudet

Aineistossa esiintyi monenlaisia ja monen tasoisia luopumisen kokemuksia. Luopumista tapahtui niin arkielämässä kuin laajemmassa kontekstissakin. Luopumisen kokemukset eivät ole toivottavia tai vapaaehtoisia köyhyyteen liitettyinä, minkä vuoksi ne myös heittäivät kirjoittajissa paljon tunteita. Olen jaotellut luopumisen kokemukset neljään eri teemaan. Teemat ovat: luopuminen materiaalisista tarpeista, luopuminen elämyksistä, luopuminen sosiaalisista suhteista ja luopuminen omanarvontunnosta.

4.1 Materiaaliset tarpeet

Luopumisen kokemukset materiaalisista tarpeista nousivat aineistossa laajimmaksi teemaksi. Materiaalisilla tarpeilla tarkoitan välttämättömyyksiä, kuten ruokaa, vaatetusta, asumista, lääkitystä, hygieniatarvikkeita, sähköä ja nettiyhteyttä, toisin sanoen siis asioita, jotka jokaisen Suomessa asuvan voidaan katsoa tarvitsevan jokapäiväisessä elämässä. Näiden lisäksi esille nousi myös muita materiaalisia luopumisen kohteita kuten esimerkiksi lasten syntymäpäivälahjat.

Ruoka on paitsi hengissä säilymisen kannalta elintärkeää, myös muuten hyvinvointiin monella tasolla vaikuttava asia. Pienituloisten kokonaiskustannuksista meneekin huomattavasti suurempi osa ruokamenoihin verrattuna muihin tuloluokkiin. Tästä huolimatta he joutuvat hyvin todennäköisesti tinkimään ruokamenoistaan. (Raijas 2017, 469.) Ruuasta luopuminen nousi esille useissa kirjoituksissa. Ruuasta luopuminen näyttäytyi pihistelynä ruuan laadussa, määrässä tai terveellisyydessä.

Rahalla pystyt syömään terveellisemmin ja huolehtimaan muutenkin terveydestä, köyhä syö sitä halvinta ja epäterveellisintä samalla lisäten terveysriskejä.

Olisi ihanaa kun kaupasta saisi ostettua mitä haluaa, aina ei tarvitsisi valita otanko tämän leivät vai tuon halvemman että saadaan ostettua myös maitoa 😊.

Köyhyys näyttäytyy kirjoituksissa syynä kirjoittajien valinnan mahdollisuuksien rajallisuuteen ruuan suhteen. Ensimmäisessä otteessa kirjoittaja kertoo tinkivänsä ruuan terveellisyydestä pakon edessä. Kirjoittajan kokemuksen mukaan köyhä joutuu syömään halvinta ruokaa, joka on myös epäterveellisin vaihtoehto. Toisessa lainauksessa kirjoittaja pohtii rahojensa riittävyyttä eri elintarvikkeiden välillä. Kirjoittaja kuvaa kuinka hänen on valittava halvin vaihtoehto toisesta tuotteesta, jotta rahat riittävät myös toiseen tuotteeseen. Tästä on tulkittavissa, että kirjoittaja joutuu luopumaan valinnanvapaudesta ruokaostoksilla.

Ruokaostosten tekoa kuvailtiin raskaaksi ja arjessa kuluttavaksi tekijäksi koska ruokarahat olivat tiukassa ja ostosten valikoimiseen ja budjetointiin jouduttiin käyttämään paljon aikaa. Ylimääräistä aikaa kului myös ostosten tekemiseen, koska ne täytyi tehdä kaupasta, josta tarvikkeet löytyivät edullisimmin sen sijaan, että ruuan voisi ostaa lähimmästä kaupasta.

Ruuan haen pyörällä parin kilometrin päästä kaupasta, jossa on halvinta ruokaa. Myös punaisen hintalapun tuotteissa on hyvin käyttöpäiviä. Kauppoja olisi toki lähempänäkin, mutta niistä haen vain maitoa ja hyvät tarjoukset.

Ruokaostoksien tekeminen vaati kirjoittajalta paljon vaivannäköä. Kirjoittaja kuvaa kiertävänsä tarjousten perässä eri kauppoja, jotta rahaa säästyisi. Kirjoittaja joutuu siten luopumaan ajastaan ruuan hankinnan vuoksi, koska edullisimpien ruokatarvikkeiden etsimiseen sitä kului enemmän.

Tiukassa tilanteessa vanhempi luopui herkästi omasta ravinnostaan taatakseen lapselle riittävän ravinnonsaannin. Vanhemmilla on myös aikaisempien tutkimusten taipumus kompensoida lapsen kokemaa köyhyyttä asettamalla heidän tarpeitaan omiensa edelle (Toikka & Haanpää 2020, 129).

Ruoka-aineluettelo oli kutistunut melkoisesti rahatilanteen takia, mutta pyrin silti ostamaan lapsen kannalta tärkeimpiä, suositusten mukaisia ruoka-aineita. Tosin lista oli siivoutunut jo opiskeluaikanakin rahan takia.

Ruoka oli lapsille taattava jokisena päivänä, miehen eväät olivat surkeat eikä aina sitäkään vähää ja itse söin päivisin, jos lapsilta jäi jotain lautaselle.

Vanhemmat kertovat luopuvansa itse omasta ravinnostaan, jotta lapset saavat riittävästi ruokaa. Kirjoittajat kompensoivat oman ravinnonsaantinsa kustannuksella lapsen riittävän monipuolista ravintoa. Vanhempien oma syöminen oli heidän kertomansa mukaan vähäistä ja yksipuolista. Näistä otteista kuvautuu vanhempien vahva pyrkimys laittaa lapsen tarpeet omien tarpeidensa edelle.

Aineiston lapsiperheiden ruokahuoltoa taloudellisesti helpottavana tekijänä nousivat useammassa kirjoituksessa esille päiväkotij- ja kouluruokailut. Päiväkotien ja koulujen tarjoamat ruokailut takasivat lapsille ainakin yhden lämpimän ruuan päivässä, jota perhe ei joutunut kustantamaan.

Jääkaappi ammotti välillä kirjaimellisesti tyhjyyttään. Onni oli kouluruokailu ja päivähoito, jossa kuuluimme nollamaksuluokkaan. Siellä lapset saivat ainakin yhden lämpöisen aterian päivässä.

Kesä on ehdottomasti inhokki-vuodenaikani. Kouluaterian puuttuminen arjesta tuntuu huomattavasti lompakossa. Pienempi lapseni oli koko kesän päivähoitossa osittain tästä syystä.

Ensimmäisen otteen kirjoittaja kuvaa koulu- ja päiväkotiruokailuja hänen perheensä arjen kannalta merkittävällä tavalla helpottavaksi tekijäksi. Lasten koulu- tai päiväkotiruokailu oli takaamassa kirjoittajan lapsille ainakin yhden lämpimän aterian päivässä. Näin ollen merkitys koulu- ja päiväkotiruokailujen merkitys lapsen ravitsemuksen kannalta on hyvin merkittävä. Päiväkotij- tai kouluruuan puute aiheutti toisen otteen kirjoittajalle paineita perheen talouteen kesäisin. Tämän takia kirjoittajan perheessä oli jouduttu luopumaan päiväkotij-ikäisten lapsen lomista ja päädytty pitämään häntä päiväkodissa kesälläkin. Kirjoittaja tosin mainitsee, että hän on toiminut näin osittain tästä syystä. Ilmainen ruokailu ei siis ole kuitenkaan ollut ainoa asiaan vaikuttanut tekijä.

Ruuan lisäksi aineistossa ilmeni luopumista muista materiaalisista tarpeista, kuten vaatuksesta, hygieniatarvikkeista, lääkkeistä, nettiyhteydestä, jätekuljetuksista ja jopa sähköstä.

Aina ei ole ollut varaa nettiin eikä saldoon ja silloin olemme kaupanneet asian lapsille niin, että välillä on hyvä olla ilman nettiä. Myös kouluun on käytetty tätä selitystä, siinä kuitenkin on puolittuus. Köyhille perheille on todella vaikeaa se, että kotitehtäviä tulee nykyään nettiin ja tunneilla tiedonhakuun lapset saavat käyttää omia puhelimia. Tämä pitäisi ottaa yhteiskunnassa huomioon, ja taata kaikille lapsille yhtäläiset mahdollisuudet osallistua opiskeluun.

Kun jätemaksuihin ei ollut varaa, niin jätteenkuljetus katkaistiin. Veimme jätteitä sukulaisten astioihin ja mennessämme vähän kauempana asuvan sukulaisten luokse, joka asui rivitaloyhtiössä, oli peräkonttimme ahdettu täyteen roskapusseja. Matkalla mietittiin, että jos joutuisimme onnettomuuteen, niin olisi siinä sivullisilla ihmettelemistä.

Internetyhteys ja mahdollisuus puhelimen käyttöön ovat nykypäivänä välttämättömyyksinä pidettäviä asioita, sillä melkein kaikki arjen toiminnot ja palvelut ovat monella tapaa sen varassa. Tämä tulee esiin, kun otteen kirjoittaja kertoo, kuinka lapsilta vaaditaan usein koulutehtävien tekoa netissä. Kirjoittaja pohtii ilmiötä myös laajemmin yhteiskunnan tasolla lapsia eriarvoistavana asiana. Toisen otteen kirjoittaja kertoo ratkaisustaan kuljettaa jätteitä sukulaisten jäteastioihin, kun jätemaksuihin ei ollut varaa ja jätekuljetus oli sen vuoksi katkaistu. Kirjoittaja näin on tehdessään joutunut luopumaan itsenäisestä asioiden hoitamisesta ja joutunut turvautumaan sukulaisten apuun

Lääkkeet näyttäytyivät aineistossa yhtenä hyödykkeenä, joista on joissain tilanteissa pakko luopua vieläkin akuutimman tarpeen tyydyttämiseksi. Kirjoituksista ilmeni, että monissa lapsiperheissä arki on jatkuvaa asioiden ja tarpeiden tärkeysjärjestysten pohtimista, jossa on punnittava tarkoin, mitä voi ostaa ja milloin sekä mikä asia tai tarve on milläkin hetkellä akuutein. Elämässä joutui näin käyttämään jatkuvasti aikaa ja resursseja talouden ja pieniltäkin tuntuvien ostosten miettimiseen.

Perheessämme monesti aikuisten lääkkeet jäivät ostamatta koska vaihtoehtoisesti ei olisi ollut rahaa enää ostaa ruokaa. Selitä siinä nälkäisille lapsille, että äiti ostaa nyt antibiootteja eikä ole rahaa ostaa muuta kuin puurohiutaleita tai syödä pelkkää makaronia.

Hirveää, eikö? Mutta myös harkitsen tarviiko koko perhe enemmän vessapaperia kuin minä kuukautissuojia (kun on kotona, niin voi istua pöntöllä ja säästää siteissä). Mietin ostanko hammastahnaa koko perheen käyttää vai pärjäänkö shampoon lopulla, kun vaan enemmän sitä laimennan? Ostanko

halpaa teetä itselleni vai kahvia koko perheen juoda? Ostanko pyykinpesuainetta koko perheelle vai itselleni dödön peittämään vaihdevuosihikoi-lua? Kestääkö ruisleipäpaketti kauemmin kuin paahtoleipäpaketti? Ehdinkö ja jaksanko tehdä ystävälle itse onnittelukortin vai raskinko ostaa – mistä raha postimerkkiin? Riittävätkö lääkkeeni ensi viikolle vai halkaisenko taas tabletit? Tai jos pitäisin useamman lääkkeettömän päivän?

Aikuisille määrätty lääkkeet ja lasten ravinnontarve asetetaan ensimmäisessä kirjotuk- sessa toisilleen vaihtoehtoisiksi kulueriksi. Vastakkainasettelu näyttäytyy tosin keinote- koisena, sillä lasten tarpeet esitetään itsestään selvästi aikuisten tarpeita tärkeämpinä. Jälkimmäisessä otteessa vastakkainasettelun kohteena ovat puolestaan koko perheen tarvitsemat hyödykkeet kuten wc-paperi ja pyykinpesuaine ja kirjoittajan henkilökohtai- set tarpeet kuten kuukautissuojat ja deodorantti. Kirjoituksissa rakentuu siten tilanne, jossa kirjoittaja luopuu omista perustavanlaatuisista tarpeistaan lasten tai koko perheen hyväksi, mikä korostaa vähävaraisuuden aiheuttamaa jokapäiväisen elämän rajoittunei- suutta.

Aineistosta nousi esille myös asumiseen liittyvää luopumista. Vapaus valita asuinpaik- kansa ei näyttäytynyt kirjoittajien elämässä itsestäänselvyytenä.

Sopivan kokoisia asuntoja, joissa olisi huone minulle ja kahdelle esiteinille, voin katsella lähinnä arveluttavilta alueilta, kaukana sieltä missä asumme tällä hetkellä vuokralla. Tuntuu siltä, ettei minulla ole varaa asua synnyin- kaupungissani.

Kirjoittaja kertoo, että köyhyyden vuoksi hänen on pakko katsella asuntoja alueilta, jonne hän ei haluaisi muuttaa. Varallisuuden puutteen vuoksi hän siis joutuu pohtimaan omasta tutusta elinympäristöstään luopumista. Kirjoittaja määrittelee asuinalueet, joihin hänellä olisi varaa arveluttaviksi alueiksi. Kirjoittajan mahdollisuudet vaikuttaa asuinpaik- kansa valintaan näyttäytyvät hyvin rajallisina.

Vaatteiden ostaminen nousi useissa kirjoituksissa esille asiana, josta perheet joutuvat tinkimään tai jopa luopumaan ajoittain kokonaan. Ensimmäisenä perheissä tingittiin van- hempien vaatetuksesta, mutta myös lasten sään- ja muodin mukaisen vaatetuksen hank- kimisesta jouduttiin luopumaan. Lapsuudessa vaatteiden puute tai erilaisuus voi aiheut- taa lapselle paljon paineita ja huonommuuden tunteita (Ridge 2011, 75). Vaatteita

jouduttiin hankkimaan kauppojen sijasta kirpputoreilta, hyväntekeväisyysjärjestöiltä tai vaihtoehtoisesti ennakoimalla lasten kasvua ja ostamalla vaatteita suurista alennusmyynneistä silloin kun niitä sattui löytymään.

Lapseni kaveri tulee kylään. Hän riisuu vaatteensa eteiseen. Hänet on puettu säänmukaisesti: takki, housut ja vedenpitävät kengät. Vaikka kehun sydämestäni kaverin uusia kenkiä, tuntuu myös pisto sydämessä: minulla ei ole varaa ostaa lapselleni useita kenkiä. Samoilla lenkkareilla hän kulkee poudat ja sateet. Kun kengät ovat läpimärät, hän on sisällä.

Itselleni en voi ostaa mitä tarvitsen, pulaa on jatkuvasti kaikesta. Esim. lämmin talvitakki tai ehjät, lämpimät kengät eivät ole itsestänselvyyks köyhälle.

Lapsen kaverit koulussa kyselevät, onko hän joku köyhä, kun aina samat vaatteet päällä.

Sään mukaisten vaatteiden puute tulee esille ensimmäisessä otteessa. Kertoja kuvaa vertailuaan oman lapsen ja tämän kaverin välisistä varusteista. Lapsen kaverin hyvät säänmukaiset varusteet tekevät näkyväksi oman lapsen puutteet varusteissa, kuten kengissä. Otteesta on tulkittavissa kirjoittajan tuntema vaille jäämisen kokemus ja suru siitä, ettei hän pysty tarjoamaan omalle lapselle samanlaista varustusta. Kirjoittajan lapsi joutuu mahdollisesti ajoittain luopumaan ulkoilusta puutteellisten varusteiden vuoksi. Toisen otteen kirjoittaja kuvaa sitä kuinka vanhemman omista säänmukaisista vaatteista on jatkuva pula ja vanhempi joutuu näin luopumaan omista tarpeistaan. Kolmannen otteen kirjoittaja kertoo vaatteisiin liittyvien puutteiden vaikutuksista lapseen. Kirjoittajan lapsi on joutunut kohtaamaan koulussa muiden lasten kyselyä ja köyhäksi nimittelyä vaatteiden vuoksi. Vaatehankinnoista luopumisen voi tulkita näkyvän kirjoittajan lapsen elämässä myös sosiaalisessa ympäristössä yhteenkuuluvuudesta luopumisena.

Kirjoituksissa nousi köyhyyden näkyminen arjessa myös liikkumisvälineissä. Oma autoa ei ole useinkaan mahdollista omistaa, ja tästä syystä kaikki matkat tehtiin kävelleen, pyörällä tai julkisilla.

Arjessani tämä kaikki tarkoittaa sitä, että liikun kävellen, polkupyörällä tai julkisilla joka paikkaan. Minulla on ollut kesän pyörä, koska julkisilla matkustaminen on liian kallista, lipun hinnalla syön päivän.

Kirjoittaja kertoo käyttävänsä liikkumiseen pyörää ja julkista liikennettä. Julkinen liikenne oli hänelle kuitenkin liian iso menoerä ja tästä syystä hän käytti sitä vain talvisin. Kirjoittaja kuvaa julkisen liikenteen lipun hintaa ja ruokaa toisilleen verrannollisina asioina, pohtiessaan julkisen liikenteen lipun hinnan vastaavan päivän ruokaostoksia. Kirjoittaja kertoo syövänsä lipun hinnalla päivän, mikä kuvaa pohdintaa, jota hän on eri asioiden ostamisen välillä pakotettu käymään.

Arjen selviytymisen pohdinta ja sen myötä lasten tarpeiden täyttäminen pohditutti kirjoittajia.

Ei meillä ole tavalliseen arkeen varaa. Me taistellaan ja selviydytään askel kerrallaan koko ajan eikä se ehkä täytä niitä lapsen tarpeita. Luulen, että suurin lause mitä käytän lapsilleni on ”Sitten kun”. Tahtoisin, että se sitten kun olisi jo nyt kun lapset oikeesti tarteis mua ja mun vanhemmuutta.

Tässä otteessa kirjoittaja kuvaa kuinka arki on heille selviytymistä, mikä ei aina täytä lapsen tarpeita. Erilaisten asioiden hankkimisen jatkuva lykkäytyminen arjessa aiheutti vanhemmalle riittämättömyyden tunnetta. Vanhemmuus itsessään ei ole tuloihin sidottua, mutta köyhyys ja jatkuva selviytyminen arjessa kuluttaa vanhemman voimavaroja. Tässä otteesta köyhyyden aiheuttama voimavarojen vähentyminen näkyy pohdinnassa, jossa kirjoittaja vertaa lasten pyyntöjen lykkäämistä hänen kykyynsä toimia vanhempana.

Lapsiperheissä materiaalisista asioista luopuminen korostui useammassa kirjoituksissa erityisesti juhlien aikaan. Lapsille ei ollut välttämättä varaa ostaa juurikaan tai ollenkaan lahjoja.

Vieläkin muistan sen katkeran sukulaisjoulun, kun lapset olivat pieniä ja usko joulupukkiin oli vielä rikkomaton. Kuinka pienet kynnelsilmät tulivat illan päätteeksi kysymään, olivatko he olleet tuhmia. Suvun muut lapset saivat niin monta lahjaa enemmän!

Jouluisin ja keväisin tapasi luokka kerätä opettajalle yhteiseen lahjaan 5e/oppilas, mutta onneksemme lapset halusivat usein viedä oman lahjan, suklaalevy on puolet halvempi. Toisinaan asia vain ”unohdettiin” ja esitettiin hiljainen kiitos luokkavanhemmalle, joka ei ollut kirjoittanut jokaisen lapsen nimeä erikseen korttiin.

Ensimmäisen otteen kirjoittaja kertoo kuinka juhlapyhät tuovat varallisuuseroja näkyväksi lapsille, kun omaa tilannetta verrataan muihin. Pienet lapset eivät tätä eroa kenties ymmärrä varallisuuserona, vaan tilanne on muuttunut lapsen moraaliseksi pohdinnaksi kiltteydestä. Vanhemmalle kokemus sen sijaan on jäänyt mieleen ahdistavana. Omien lasten lahjojen lisäksi vaikeita tilanteita aiheuttivat myös lahjojen hankkiminen muille lapsille. Lapsiperheiden arjessa tulee jatkuvasti eteen tilanteita, joissa on sosiaalinen paine lahjan ostamiselle. Näitä tilanteita ovat muun muassa edellä mainitut opettajien joulu- ja kevätlahjat sekä lasten kavereiden syntymäpäiväjuhlat. Toisen otteen kirjoittaja kertoo, kuinka opettajalle kerätyistä lahjarahoista jouduttiin luopumaan ”unohtamalla” osallistua. Tämä kertoo asian häpeällisyydestä.

Aineistosta nousi esille edellä mainittujen lisäksi monia yksittäisiä materiaalisia luopumisen kohteita. Tarpeelliset ja akuutitkin remontit ovat asioita, joista eräs kirjoittaja kertoo luopuneensa, kun niihin ei ole varaa. Mahdollisuus omaan lemmikkiin on myös asia, josta jouduttiin luopumaan. Yksi näki huonosti vanhoilla silmälaseilla, kun uusia ei ollut mahdollista hankkia, toinen kävi kampaajalla todella harvoin. Eräs vanhempi kertoi, ettei hänellä ole koskaan ollut mahdollisuutta luottokorttiin vähävaraisuuden vuoksi.

Yksittäisiä materiaalisia luopumisen kohteita voi aineiston pohjalta todeta olevan useita ja tilanteet ovat jokaisella omanlaisiaan. Aineistossa nousi esille paljon sellaista luopumista ja luopumisen pohtimista, joita moni paremmin toimeentuleva voi pitää itsestään-selvyyksinä. Huomattavaa oli, että tästä aineistosta nousi eniten kokemuksia juuri materiaalisista asioista luopumisesta. Materiasta luopuminen onkin hallitseva ja kuormittava osa arkea ja sen kautta köyhyys tulee konkreettisesti hyvin näkyväksi.

4.2 Aktiviteetit ja elämykset

Materian lisäksi kirjoittajien perheissä jouduttiin karsimaan erilaisista aktiviteeteista, elämyksistä ja harrastuksista. Mahdollisuus erilaisiin maksullisiin elämyksiin erottaa

ihmisryhmiä useiden vapaa-ajan aktiviteettien ja kulttuurielämysten ollessa usein hyvin kalliita. Erilaisista aktiviteeteista pois jääminen aiheutti kirjoittajille ja heidän lapsilleen ulkopuolisuuden tunnetta.

Lasten aktiviteeteista luopumisen vaikeus nousi esille aineistossa. Perheissä koettiin raskaana, se, ettei lapsille voitu tarjota elämyksiä ja monipuolista vapaa-ajan tekemistä

Pahimpia tilanteita mitä muistan niin ovat tietenkin ne lapsiin liittyvät asiat. Vaikka hoetaan, että lapselle riittää aika ja läsnäoloa, niin kyllä se lapsi tarttee muutakin, virikkeitä ja kokemuksia. Se että lapsella ei oo tarpeeksi aktiviteetteja vaikuttaa suoraan myös siihen, että se roikkuu sun ja-oissa ja vaatii seuraa ja huomiota, aika usein kiukuttelemalla. Ainakin siihen asti kunnes tylsyyden kovaa kännykät tai sosiaalinen netti. Ohan se ymmärrettävää kun lapsi kiukkuu tai raivoaa. Lapsi näkee ja vaistoaa todella hyvin tunetaita ja ilmapiiriä, koska se on se tapa millä ne opettelee, havainnoimalla ja ottamalla mallia. Siinä sitten ollaan kun pitäis tehdä, yrittää jaksaa ja keksiä jotakin kun talossa ei ole ikätason tai kehityksen mukaisia virikkeitä. Sitä on ihan piipussa jo enne kello 12 päivällä kun sä revititteesi joka paikkaan ja yrität olla kaikkea ja vähän vielä enemmän.

Ahdistus lasten virikkeettömästä kasvuympäristöstä on luettavissa tässä otteessa. Virikkeiden tarjoamisen rajallisuus heijastui tämän kirjoittajan kokemuksen mukaan vanhemmuuden raskauteen, sillä maksullisten aktiviteettien ja virikkeiden puuttuessa joutui käyttämään enemmän aikaa, energiaa ja kekseliäisyyttä lasten viihdyttämiseen. Kirjoittaja kertoo lasten vaistoavan kodin ilmapiirin ja reagoivan siihen kiukulla. Näin tehdessään kirjoittaja kuvaa rahanpuutteesta johtuvat vähäiset virikkeet ikään kuin lasten kiukuttelun ainoaksi syyksi. Tämä voi kertoa rahanpuutteen lisäksi esimerkiksi väsymyksestä ja yleisestä keinottomuudesta, jotka taas ilmiöinä voivat hyvinkin olla kytköksissä köyhyyteen.

Aktiviteetteihin osallistumisen vaikeus ei näyttäytynyt vain vapaa-ajan ongelmana, vaan ulottui myös lasten koulumaailmaan. Koulussa tuli eteen tilanteita, joissa lasten piti tuoda kouluun rahaa erinäisiä tarkoituksia varten.

Koulujen luokkaretkiin ei saanut enää kerätä rahaa, mutta silti sitä kerättiin. Teatteriin kaksi euroa, retken yhteydessä pizzalle viisi euroa ja bussimatkasta kolme euroa. Lapsia joutui ohjeistamaan sanomaan opettajalle,

että unohtivat rahan kotiin. Joskus jouduimme käydä lainaamassa sukulaisilta euron koulua varten.

Kirjoittaja kertoo koulussa kerättävistä rahoista, joiden summat eivät välttämättä olleet suuria. Rahan keräyksillä on siitä huolimatta hyvinkin suuri vaikutus, jos perheen rahatilanne on erittäin heikko. Tästä kertoo se, että sukulaisilta on jouduttu lainaamaan euroa koulua varten. Kirjoittaja kertoo joutuneensa myös ohjeistamaan lapsiaan valehtelemään opettajalle, mikä oletettavasti voi olla lapselle ristiriitainen tilanne.

Lasten harrastusten ajatellaan yleisesti tukevan lasten hyvää kasvua ja kehitystä. Harrastukset ovat lasten ja nuorten elämässä tärkeitä sosiaalisen kanssakäymisen ja ystävyyssuhteiden ylläpitämisen kannalta. Aineistossa ilmeni, kuinka harrastusten kalleus pakotti perheitä luopumaan lasten harrastuksista.

Lasten harrastuksia on ollut pakko rajata, esimerkiksi ratsastusta emme ole heille voineet tarjota, vaikka ovat sitä toivoneet. Joskus, kun kaverit ovat pyytäneet uimahalliin olemme joutuneet keksimään valkoisia valheita, koska uimalippuun ei ole ollut rahaa.

Kirjoittaja kuvaa kuinka heidän perheessään ei ole voitu tarjota lapselle tämän toivomaa harrastusta. Harrastuksen lisäksi perhe on joutunut luopumaan myös harrastusseurojen ulkopuolisesta vapaa-ajan harrastamisesta, kuten uimahallireissuista. Tämä kuvaa vapaa-ajan tekemisen rajallisia mahdollisuuksia, kun verrattain edullisistakin aktiviteeteista on jouduttu perheessä luopumaan.

Aineistosta oli luettavissa tietynlaista kaipuuta normaalista, tavallisesta elämästä. Normaaliudella tarkoitan tässä juuri esimerkiksi mahdollisuutta käydä silloin tällöin ulkona syömässä tai esimerkiksi elokuvissa.

Toisinaan olisi huojentavaa ja ihanaa rikkoa rajoja ja viedä koko perhe vain ravintolaan syömään. Sellaisista asioista köyhät haaveilevat. Kahvilat ja ravintolat eivät kuulu arkeemme vaan ne ovat harvinaisia luxushetkiä hyvin, hyvin harvoin.

Mietin vaan miksi kaikki pitää olla suunnattu vain varakkaille... monen monta asiaa on jäänyt tekemättä, kun ei ole varaa. Olisi ihanaa päästä

vaikka vaan elokuviin ja sen jälkeen vaikka mäkkäriin syömään, mutta tämän kokoiselta perheeltä siihen kuluu liian paljon rahaa.....

Olenkin haaveillut siitä, että saan muutaman tonnin säästöön ja pääsimme perheenä kerran elämässämme etelään viikon lomalle ihan niin kuin ”normaalit” ihmiset.

Aineistossa kirjoittajat kuvasivat normaaleiksi asioiksi ulkona syömistä, elokuvareissuja, kahviloita ja ulkomaanreissuja. Näistä asioista luopuminen toi kirjoittajille tunnetta ulkopuolisuudesta ja vaille jäämisestä. Toisen otteen kirjoittaja kritisoi yleistä hintatasoa pohdinnallaan siitä, että kaikki on suunnattu vain varakkaille. Kirjoitukset luovat kuvaa huolettomasta ja vapaasti valittavasta kuluttamisesta luopumisesta ja sen tuomasta ulkopuolisuuden tunteesta. Erityisesti aktiviteetit ja erilaiset vapaa-ajan viettotavat näyttäytyvät saavuttamattomina asioina.

Elämyksistä luopuminen näyttäytyi kirjoituksissa kaiken kaikkiaan monitahoisena asiana. Vanhemmat kertoivat olemattomista mahdollisuuksista tarjota lapsille aktiviteetteja ja elämyksiä. Luopumisen kokemukset vaikuttivat niin kirjoittajien vanhemmuuteen kuin myös lasten sosiaaliseen elämään. Luopumisen kohteena olevat aktiviteetit olivat esimerkiksi harrastuksia ja ulkomaanmatkoja, mutta esille nostettiin paljon myös muita vapaa-ajan aktiviteetteja kuten uimahallissa käyntiä tai ravintoloissa syömistä. Erityisesti näistä normaaliin vapaa-ajan viettoon miellettyistä aktiviteeteista luopuminen näyttäytyi kirjoituksissa ulkopuolisuutta aiheuttavana.

4.3 Sosiaaliset suhteet

Edellä olevissa kappaleissa luopumisen kohteena olivat asiat, joita voi hankkia itselleen tai läheisilleen rahalla. Kirjoituksista ilmeni kuitenkin myös toisenlaista luopumista, joka tapahtuu ikään kuin vähävaraisuuden sivutuotteena. Tässä luvussa käsittelen luopumisen kokemuksia liittyen sosiaalisiin suhteisiin. Useat kirjoittajat kertoivat ulkopuolisuudesta, jota köyhyys aiheuttaa. Sukais- ja ystävyys-suhteet kärsivät toisen osapuolen rahanpuutteen takia, kun matkustaminen maksoi liikaa tai yhteiset aktiviteetit olivat liian kalliita.

Olen asunut eri paikkakunnilla ja ystävien tapaaminen on kallista. Niinpä en ole nähnyt joitakin ystäviäni vuosiin ja useista juhkakutsuista olen joutunut kieltäytymään. Erilaiset juhlat ovat kuitenkin merkkipaaluja elämässä ja kun olen poissa niistä niin siitä seuraa etäännyttämistä. Uskon, että sukulaiseni ja ystäväni eivät edes tiedä kuinka köyhiä olemme.

Elämä kapeutuu, kun ei voi lähteä kenenkään kanssa mihinkään maksulliseen. Köyhyys rajoittaa ja myös erakoittaa.

Ensimmäisen otteen kirjoittaja kertoo, kuinka hän ei ole nähnyt osaa ystävistään vuosiin kalliiden matkakustannusten vuoksi ja myös erilaiset juhlat jäävät rahanpuutteen vuoksi väliin. Nykypäivän etäyhteyksistä huolimatta juuri esimerkiksi kirjoittajan mainitsemat elämän tietynlaiset merkkipaalat, juhlat, ovat tilaisuuksia, jotka sitovat ihmisiä yhteen. Vastaavasti niistä toistuvasti poissaolevat jäävät yhteisen kokemuksen ulkopuolelle ja voivat sen myötä etäännyttää suvusta tai ystäväpiiristä. Toisen otteen kirjoittaja nostaa esille sen, ettei hän köyhänä voi osallistua mihinkään maksulliseen tekemiseen, mikä aiheuttaa hänen elämässään ulkopuolisuutta.

Köyhyys verottaa usein voimavaroja ja vaikuttaa jaksamiseen. Jaksamisen puute näkyi kirjoittajien arjessa sosiaalisten menojen karsimisena.

Valitettavasti olen kokenut myös kuinka kaikki sosiaaliset voimavarat hiipuvat pikkuhiljaa. Köyhyyden ajatellaan olevan kuin rutto, jonka pelätään tarttuvan. Ihmiset alkaa veiroksuun sua kun kummajaisista ja sä et voi olla huomaamatta sitä. Siinä tavallaan vieraantuu kaikesta ja alkaa elämään omassa pikku kuplassaan ja sekin kupla pienenee ja pienenee niin, ettet kohta kykene hengittämään.

Tässä otteessa kirjoittaja kuvaa sosiaalisten voimavarojen hiipumista. Omien vähäisten voimavarojen lisäksi kirjoittaja kuvaa joutuneensa kokemaan muiden ihmisten vieroksunta ja välttelyä. Kirjoittaja kertoo kokeneensa, että köyhyys on ollut hänen läheisilleen vaikea aihe. Voimavarojen vähäisyys sekä lähipiirin negatiivinen suhtautuminen ovat lopulta aiheuttaneet jättäytymistä pois useista sosiaalisista kontakteista ja sen myötä sosiaalisen piirin huomattavaa kaventumista.

Köyhyyttä kokeneet vanhemmat nostivat esille köyhyyden tuomaa erillisyyttä muista ihmisistä ja yhteiskunnasta. Omaa elämää ja toimeentulon vaikeuksia verrattiin paremmin toimeentuleviin, mikä aiheutti huonommuuden tunteita.

Aika kului ja vuodet vaihtuivat. Muut perheet ostivat uusia vaatteita, vaihtoivat autoja, muuttivat isompiin asuntoihin tai jopa ostivat oman. Matkustelivat, kävivät ravintoloissa perheenä syömässä, leffassa ym. ym. Me kiersimme kirppareita ja ruokajonoja.

En myöskään seuraa isoa osaa tuttavapiiristäni sosiaalisessa mediassa, koska en jaksa jatkuvasti joutua kasvokkain sen kanssa, miten yltäkylläistä elämää ihmiset viettävät, samalla kun itse seison jonottamassa vehnäjuhoja, lihasäilykettä, mätiä vihanneksia ja makaronia seurakunnalta.

Oma heikko rahatilanne vertautui näiden kirjoittajien kuvauksissa muiden eteenpäin meneviin elämiin, joissa varallisuus kasvoi ja hyvinvointi lisääntyi. Ensimmäisen otteen kirjoittaja vertaa oman elämän konkreettisia resursseja toisten perheiden resursseihin ja mahdollisuuksiin. Toisen otteen kirjoittaja kuvaa kuinka oman elämäntilanteen vertailu muihin aiheutti niin hankalia tunteita, ettei hän pystynyt edes seuraamaan suurta osaa tuttavapiiristä sosiaalisessa mediassa. Kirjoittaja luopui tällöin sosiaalisista suhteista ja kontakteista suojellakseen itseään vaikeilta tunteilta.

Sosiaalisista suhteista luopuminen ei ollut vanhempien mukaan vain perheen aikuisiin liittyvä ilmiö. Lasten elämänpiirin kaventuminen ja köyhyyden vaikutukset lasten kaverisuhteisiin nousivat kirjoituksissa esiin vanhempia mietityttävinä asioina. Köyhyys voi omalta osaltaan vaikeuttaa lasten sosiaalisten suhteiden ylläpitoa, jos perheellä ei ole taloudellisia resursseja esimerkiksi lasten vapaa-ajan aktiviteetteihin. (Ridge 2011, 75–76.)

Eniten minua harmittaa ulkopuolelle jääminen, sekä oma että varsinkin lasten. Köyhyys on vaikuttanut lasten kaverisuhteisiin. Kun muut perheet matkustelevat pari kertaa vuodessa ulkomaille ja kun kaverit viettävät suu-reellisia synttäreitä niin se vaikuttaa minun lasteni itsetuntoon. Lasten ja koulukavereiden kokemuksissa ei ole yhteistä kosketuspinta-alaa. On helpompaa jäädä pois synttäreiltä ja keskusteluista.

Itselleni tämä siirtyy erityisesti lasten kautta, jotka vertaavat itseään, perheemme tekemisiä ja elämää kavereidensa hyvintoimeentulevien perheisiin ja heidän elämäänsä.

Nämä kirjoittajat kertovat kokevansa köyhyyden aiheuttamien ulkopuolisuuden kokemusten olevan erityisen haasteellisia niiden kohdistuessa lapsiin. Ensimmäisen otteen kirjoittaja kuvaa ulkopuolelle jäämisen vaikuttavan niin vanhemman kuin lastenkin itsetuntoon. Kirjoittajan kuvauksesta on pääteltävissä, että lasten kaveripiirit eriytyvät tuloerojen vuoksi, koska lasten kokemusmaailmat eroavat toisistaan. Toisen otteen kirjoittaja kertoo lasten vertailevan omaa elämäänsä hyvin toimeentulevien kavereiden elämiin.

Köyhyys ei aineiston perusteella ollut vaikea asia vain kirjoittajille. Köyhyys aiheutti vaikeita tuntemuksia myös heidän lähipiireilleen.

Vaikeinta köyhyydessä on se, ettei se ole sosiaalisesti hyväksyttävää. Minua ei häiritse toisten ulkomaanmatkat, mutta se häiritsee, etten voi jakaa elämääni vapaasti naapureideni tai ystäväperheiden kanssa. Jos joku vahingossa kuulee, että perheelläni ei ole varaa johonkin, tai että elämme opiskelijabudjetilla, laskeutuu kiusallinen hiljaisuus ja keskustelu käännetään heti toiseen aiheeseen

Köyhän kanssa haluta olla tekemisissä, koska ei tiedetä miten suhtautua rahattomuuteen.

Rahan vähyys ei siis sinällään ollut pahinta. Pahinta oli elää keskiluokkaisen ihmisten keskellä ja tuntea täydellistä, vääjämätöntä ulkopuolisuutta. Yhtä lailla, niin kuin meidän elintasoamme ei käsitetty, olivat minulle puheet auton ostoista tai ulkomaanmatkoista science-fictionia.

Kirjoittajat pohtivat sitä, miten hankalaa suhtautuminen köyhyyteen voi joskus olla niiden taholta, jotka eivät ole sitä itse kokeneet. Kirjoittajat kuvaavat vaivaantunutta tunnelmaa aiheen ympärillä. Ensimmäisessä otteessa kirjoittaja kuvaa, kuinka köyhyydessä vaikeinta on sosiaalinen ulkopuolisuus. Kirjoittajan näkemyksen mukaan köyhyys ei tuntunut sosiaalisesti hyväksytyltä, koska köyhyyttä aiheena välteltiin muiden osalta niin paljon, ettei siitä pystynyt edes keskustelemaan. Toinen kirjoittaja kuvaa samaa ilmiötä vielä rajumpana kertoen kokevansa, ettei häneen haluta pitää lainkaan yhteyttä

köyhyyden vuoksi. Kolmas kirjoittaja kuvaa täyttä ulkopuolisuutta suhteessa ympärillä olevaan keskiluokkaan. Aikuisten kohdalla vaikuttaisi olevan samankaltainen ilmiö, kuin lapsillakin: Eri tuloluokissa olevien kokemusmaailmat eroavat toisistaan niin merkittävästi, että ihmisiä yhdistäviä tekijöitä voi olla todella vaikeaa löytää. Tämä johti kirjoittajien kohdalla sosiaalisten suhteiden kuihtumisiin.

Sosiaalisista suhteista luopumista ilmeni köyhyyden yhteydessä silloin kun suhteiden ylläpito kävi vaikeaksi vähäisten voimavarojen tai pitkien välimatkojen myötä. Oman elämän vertaileminen paremmin toimeentuleviin koettiin henkisesti raskaaksi ja kuluttavaksi. Tästä näkökulmasta sosiaaliset suhteet voivat rajautua myös köyhän suojatessa itseään vertailulta ja huonommuuden tunteelta. Sosiaalisten piirien eriytymistä oli nähtävillä myös jo lapsilla. Köyhyyden vaikutukset lasten sosiaalisiin suhteisiin olivat vanhemmille erityisen vaikeita. Sosiaalisista suhteista luopuva osapuoli ei aina ollut kuitenkaan köyhyydestä kärsivä, vaan myös heidän hyvin toimeentulevat läheisensä pitivät köyhyyttä vaikeasti kohdattavana ilmiönä, mikä johti sosiaalisten suhteiden etäännyntymiseen.

4.4 Omanarvontunto

Köyhyys aiheutti sosiaalisia ongelmia, joiden kirjoittajat tulkitsivat vaikuttaneen heidän itsetuntoonsa ja sen kautta myös omanarvontuntoonsa. Köyhyyden aiheuttamat vaikeudet koettiin henkisesti raskaiksi ja jopa ihmisarvoa loukkaaviksi. Elämä köyhyyden aiheuttamien vaikeuksien keskellä aiheutti huolta niin omasta kuin lasten nykyisyydestä ja tulevaisuudesta. Huoli ja omanarvontunteen menettäminen aiheuttivat kirjoittajissa luopumista toivosta.

Ruokajonoihin turvautuminen nousi aineistossa kokemukseksi, jonka usea kirjoittaja koki nöyryyttäväksi ja ihmisarvoa alentavaksi.

Ruokajaossa ja leipäjonossa olen käynyt pahimpina aikoina, mutta se ovat todella nöyryyttäviä ja ihmisarvoa alentavia. Pukeudun johonkin vanhoihin risoihin, jos joku tuttu sattuu näkemään. Turvaudun siihen vain silloin, kun ei ole varaa ostaa ruokaa.

Oli siirryttävä leipäjonoon. Ainoa leipäjonoseudullamme oli helluntai srk:n jono, jossa piti istua ensin tunti kuuntelemassa käännytystä. Voi sitä tuskaa. Istuin kuulematta mitään kunnes tuli vuoroni hakea oma osuuteni tarjonnasta. Vastustan suuresti uskonnon tyrkytystä vähävaraisille. Jouduin ikään kuin alistumaan minulle epämiellyttävään asiaan vain ruoan takia.

Ensimmäisen otteen kirjoittaja kertoo koettaneensa naamioitua ruokajonoon mennessään tavoitteenaan se, ettei kukaan tuttu huomaisi häntä. Tämä kertoo syvästä ruokajonoissa käymiseen liittyvästä häpeästä. Kirjoittaja mainitsee myös välttävänsä ruokajonoa viimeiseen asti. Toinen kirjoittaja kertoo leipäjonosta, jota hänen paikkakunnallaan pitää helluntaiseurakunta. Kirjoittaja kertoo joutuneensa alistumaan uskonnolliselle opetukselle saadakseen ruoka-apua. Kirjoittaja on tilanteessa joutunut toimimaan vakaumuksensa vastaisesti. Molempien otteiden kirjoittajat ovat joutuneet köyhyyden takia tilanteisiin, jotka ovat tuntuneet heistä epämiellyttäviltä ja joissa he ovat pakon edestä joutuneet luopumaan periaatteistaan ja näin myös omanarvontunteestaan.

Joillakin kirjoittajista köyhyys ajoi tilanteisiin, joissa kirjoittaja päätyi venyttämään omaa moraalikäsitystään ja niin sanotusti ”astumaan harmaalle alueelle”.

Moraali lipui pikkuhiljaa harmaalle alueelle, vaihtoehtoja ei ollut. Opimme tietämään mikä tavara liikkuu kirpputoreilla ja ostimme jos halvalla löysimme ja myimme kalliimmalla.

Kirjoittaja kertoo venyttävänsä moraaliaan myymällä eteenpäin halvalla ostamiaan asioita. Laitonta tällainen toiminta ei ole, mutta olennaista on, että se on tuntunut kirjoittajan mielestä moraalisesti väärältä. Kirjoittaja on näin luopunut moraalista periaatteistaan hakiessaan helpotusta tilanteeseensa.

Kirjoituksista nousi esille loukkaavia kokemuksia. Kirjoittajat kokivat joutuneensa kohtaamaan huonoa ja alentavaa kohtelua, jonka he liittivät köyhyyteen.

Jälleen kerran saimme todeta, että luottokelvottomana ei ihmisarvoa ole. Kaltaisiamme saa näköjään kohdella kuinka törkeästi vaan, olettaen että köyhä ja luottokelvoton on sen lisäksi myös tyhmä eikä osaa pitää puoli-äänä. tähän olimme vuosien varrella törmänneet useammin kuin ilkeän edes sanoa.

Olet arvokas ihmisenä ja yhteiskuntakelpoinen, kun sinulla työpaikka, kaunis koti, auto, perhe ja lemmikit. Matkustelet ja käyt ravintolassa, tukien paikallisia ravintolayrittäjiä. Valitset laadukasta kotimaista ja eettisesti tuotettua ruokaa ja teet muutenkin globaalisti hyviä, joskin monesti kalliimpia valintoja eri asioissa. Sinulla ei ole mielenterveysongelmia ja energiasi riittää vapaaehtoistyöhön ja voit harrastaa hyväntekeväisyyttä. Sinulla on ihmisarvo, sinua arvostetaan ja kohdellaan tasavertaisena, ansaitset paikkasi yhteiskunnassa. Entä kun kolikon kääntöpuolella onkin toisenlainen ihminen, joka ei täytäkään näitä edellä mainittuja kriteereitä, edes murto-osaa. Ihmisarvo onkin jotain aivan muuta, juuri siinä samassa yhteiskunnassa. Sellaisen henkilön ihmisarvo on sitä, kun saat kokea olevasi toisen luokan kansalainen, köyhä ja monesti myös luottokelvoton.

Ensimmäisen otteen kirjoittaja koki tulleen useita kertoja kohdelluksi huonosti ja epäarvostavasti. Kirjoittaja kertoo kokevansa muiden pitävän häntä tyhmänä. Huono kohtelu on johtanut siihen, että kirjoittaja on päätenyt toteamaan, ettei luottotiedottomalla ole ihmisarvoa. Toisessa otteessa kirjoittaja kuvaa näkemystään niin sanotusta yhteiskuntakelpoisesta ihmisestä, joka saa osakseen arvostusta ja hyvää kohtelua. Huonommuuden tunne nousee kirjoituksessa esille, kun kirjoittaja kuvaa miten samassa yhteiskunnassa tuntuu olevan erilainen ihmisarvo erilaista elämää eläville ihmisille. Kirjoituksesta nousee esille myös kirjoittajan käsitys siitä, mikä on jollain tasolla hyväksyttävää tai toivottavaa elämää. Oman elämän ollessa kaukana tästä ”täydellisestä” kuvasta, on ymmärrettävää, että se luo vahvojakin huonommuuden tunteita. Otteista välittyy kuva siitä, että niiden kirjoittajat kokevat joutuneensa luopumaan arvostuksestaan ja ihmisarvostaan muiden ihmisten silmissä.

Köyhyys nostatti vanhemmissa esiin suuren määrän erilaisia negatiivisia tunteita sekä pohdintaa toivosta luopumisesta. Teksteissä oli luettavissa köyhyyteen liittyvää surua, syyllisyyttä ja häpeää.

Köyhyys ei ole kuitenkaan pelkkiä lukuja tai määriä: siihen sisältyy hyvin paljon tunteita. Siihen liittyy huonommuuden ja epäonnistumisen tunnetta sekä häpeää. Se on pisto sydämessä, kun lapsi joutuu pyöräilemään sateessa tai pakkasella harrastukseen. Se on voiman keräämistä jokaiseen ”ei-sanaan”, kun joudut kieltäytymään jostain mukavasta tai kieltämään lapselta hänen haluamansa. Se on huonoa omaatuntoa, jos olet ostanut kivun takia kaupasta valmiita sämpylöitä, kun ne voisi leipoa halvemmalla itse. Se on tunne, jonka nielet, kun joku katsoo pitkään vaatteitasi tai, kun tilaat kampaamoajan oppilastyöhön, koska oikeaan kampaamoon ei riitä rahat.

Häpeä ja syyllisyys, nuo kaksi kaveria, miten ne ruoskivatkaan ihmistä. Kaikki turha ylpeys on kauan sitten haihtunut, kaikki anominen, kituuttaminen, odottaminen on nyt normaalia elämää.

Näissä otteissa huomio kiinnittyy vahvoihin köyhyyden kokemuksiin yhdistettyihin tunneilmaisuihin. Ensimmäisessä otteessa kirjoittaja kuvaa vertauksia käyttäen köyhyyden herättämiä tunteita. Tekstistä välittyvät kirjoittajan esittämät reaktiot hänen pohtiesaan köyhyyttä. Toisessa otteessa toistuvat samankaltaiset kokemukset. Molemmissa otteissa nousee vahvasti häpeän tunne, joka kertoo oman tilanteen vertaamisesta muihin. Toisaalta toinen kirjoittaja kertoo, kuinka hänen elämästään on haihtunut ylpeys, jonka seurauksena anominen, kituuttaminen ja odottaminen ovat nyt normaalia elämää. Sen, että kirjoittaja kertoo ylpeyden haihtuneen ja anomisen tulleen osaksi normaalia elämää, voisi tulkita merkitsevän sitä, että kirjoittaja on luopunut joistain hänellä ennen olleista periaatteista, esimerkiksi avun pyytämisen suhteen.

Huoli ja toivottomuus lasten lapsuuteen sekä myös heidän tulevaisuuteensa liittyen nousi esille vanhempien kirjoituksissa.

Lapseni ovat kaikkeni, ja koen jatkuvaa huolta heidän elämästään ja tulevaisuudestaan. Kuinka karusti köyhyteni tulee heille vielä periytymään.

Eniten huolta aiheuttaa lasten kohtalo. Millaisiin tilanteisiin he joutuvat koulussa ja vapaa-ajalla. Kiusataanko heitä jne. Kaikkea he eivät kuitenkaan kerro minulle, säästääkseen äitiään.

Vanhemmat kertovat kantavansa köyhyyteen liittyen eniten huolta lapsistaan. Ensimmäisen otteen kirjoittaja kantaa huolta lastensa tulevaisuudesta ja köyhyyden mahdollisesta periytyvyydestä. Toinen kirjoittaja huolehtii lastensa elämästä nykyhetken perspektiivissä. Molemmissa näkyy köyhyyden aiheuttama huoli ja epävarmuus lasten hyvinvoinnista.

Usko tulevaisuuteen, unelmat ja toiveikkuus näyttäytyivät aineistossa asioina, joista usea kirjoittaja oli tuntunut luopuvan. Köyhyyden pitkäaikaisuus ja sen myötä elämäntilanteen muuttumattomuus näyttäytyivät toivottomuutta luovina elementteinä kirjoittajien elämissä.

Köyhyydessä ihminen menettää pikkuhiljaa oman arvonsa, kunnioitukseensa, optimistisuutensa ... kaikki ne asiat mistä voi ammenttaa energiaa ja iloa elämään.

On vaikeaa saada ketään tällaista köyhyyttä kokematon ymmärtämään, miltä tuntuu, kun ei ole ollut vuosiin haaveita, koska mihinkään ei ole, eikä tule koskaan olemaan rahaa. Kun köyhyys ei ole vain hetkellinen kokemus rahattomuudesta ennen palkkapäivää, vaan kuukaudesta, vuodesta toiseen kestävä tila, joka lopulta määrittelee koko identiteettiäni.

Jos ei ole itse kokenut köyhyyttä, on niin helppoa kertoa siitä mielipiteensä. Mutta kun elää sitä elämää, päivästä ja vuodesta toiseen, on sanaton. Miten kuvailla sitä väsymystä, toivottomuutta, paikoilleen juuttamista, masennusta, kaatumista ja jälleen ylös kompuroimista. Tiedän, että kaikki eivät jaksata tätä arkea. Miten moni perhetragedia onkaan saanut alkunsa näistä arkipäiväisistä köyhyyskokemuksista.

Ensimmäisessä otteessa kirjoittaja kuvaa köyhyyden aiheuttamaa toivottomuutta, jota hän kuvaa pikkuhiljaa iloa ja energiaa antavien asioiden vähentymisenä hänen elämässään. Toisen otteen kirjoittaja kuvaa köyhyydestä johtuvaa toivottomuutta, jonka hän liittää köyhyyden pysyvyyteen hänen elämässään. Kolmannessa kirjoituksessa toistuu samankaltainen ajatus köyhyyden pysyvyyden lannistavuudesta. Vaikuttaisikin, että köyhyydessä toivottomuutta ja haaveista luopumista aiheuttaa erityisesti köyhyyden pitkäkestoisuus. Muuttumaton tilanne, johon ei ole tiedossa helpotusta, sai aikaan näillä kirjottajilla heidän kuvailemiaan toivottomuuden ja väsymisen tuntemuksia. Nämä kokemukset päätyivät määrittelemään heidän elämänsä hyvinkin vahvasti. Tätä kuvaa erinomaisesti toisen otteen kirjoittajan kuvaus siitä kuinka köyhyys oli vuodesta toiseen kestävä tila, joka määritteli koko identiteettiä.

Köyhyydestä kertominen sai kirjoittajat pohtimaan kirjoituksissaan omaa ihmisarvoaan ja omanarvontunteitaan monesta näkökulmasta. Toiset kokivat tulleen nöyryytetyiksi apua hakiessa, ja toiset olivat kohdanneet epäasiallista kohtelua niin lähipiireiltään kuin tuntemattomienkin ihmisten tahoilta. Lasten hyvinvoinnista kannettiin huolta ja syyllisyyttä. Kirjoittajat tunnistivat, että heidän käsityksensä omasta itsestään, omista moraalikäsityksistään ja jopa identiteetistään olivat muovautuneet nimenomaan köyhyyden

vaikutuksesta. Köyhyys vaikutti etenkin pitkittyessään kirjoittajien luopumiseen toivosta paremman tulevaisuuden suhteen.

5 Pohdinta

Tämän tutkielman tavoitteena oli tarkastella köyhyyttä kokeneiden vanhempien luopumisen kokemuksia. Tutkimusaineisto koostui teksteistä, joilla kirjoittajat olivat osallistuneet vuonna 2019 järjestettyyn Arkipäivän kokemuksia köyhyydestä -kirjoituskilpailuun. Kilpailuun osallistuneet vanhemmat määrittelivät kilpailuun osallistuessaan itse itsensä köyhiksi. Heidän köyhyytensä perustui siis omakohtaiseen kokemukseen ja subjektiiviseen tulkintaan, ei ulkoisiin, muiden asettamiin mittareihin. Aineisto osoittautui tässä tutkimuksessa hyvin tarkoituksenmukaiseksi sen ollessa kattavasti nimenomaan köyhyyden kokemusta kuvaileva. Löysin teksteistä hyvin tutkimustehtäväni kannalta olennaisia luopumisen kokemuksia käsitteleviä teemoja.

Lähestyin tutkimusaineistoa aineistolähtöisen sisällönanalyysin näkökulmasta. Aineistolähtöisessä analyysissä tarkoituksena on, etteivät analyysiyksiköt ole etukäteen sovittuja tai harkittuja. Kaikki mitä tutkittavasta ilmiöstä tiedetään analyysivaiheessa, pyritään analyysiä tehdessä sulkemaan analyysin ulkopuolelle (Tuomi & Sarajärvi 2018, 108.) Tähän pyrin aineistoa luokitellessani. Koin analyysiä tehdessäni, että teemat muotoutuivat melko vaivattomasti niiden kokemusten pohjalta, joista ihmiset kirjoituksissaan kokivat tärkeiksi kertoa.

Aineiston ja samalla koko tutkielman rajoituksena on aineiston ikä sen ollessa vuodelta 2019. Vaikka aineisto kuvaa omalta osaltaan ajattomia ilmiöitä ja kokemuksia, on ilmeistä, että maailmantilanne on muuttunut suuresti viimeisen viiden vuoden aikana. Vuonna 2019 olimme tilanteessa ennen koronapandemiaa, Ukrainan sotaa ja sitä seurannutta inflaatiota. On oletettavaa, että myös suomalaisen köyhyyden ilmiöön on voinut tulla uusia nyansseja, jotka täten eivät välity tästä tutkimusaineistosta. Tämän tutkielman teon aikana, eli syksyn 2023- kevään 2024 välillä päätettiin useista sosiaaliturvaan kohdistuvista leikkauksista. Olisikin mielenkiintoista verrata esimerkiksi tätä vuoden 2019 aineistoa uuteen aineistoon, jossa nämä kaikki muutokset olisivat ehtineet vaikuttaa ihmisten elämiin.

Luopumisen kokemuksia kirjoituksista etsiessäni huomioin, että luopumisen kokemuksia oli eri tasoisia. Luopumista oli materiaalisista tarpeista, palveluista ja harrastuksista, jotka näkyivät konkreettisesti arjessa ja jokapäiväisissä kulutusvalinnoissa. Näiden lisäksi luopumisen kokemuksia ilmeni myös ei-materiaalisten asioiden kohdalla. Määrällisesti kirjoittajat käsittelivät eniten materiaalisista tarpeista luopumista. Muut köyhyydestä johtuneet luopumisen kohteet, kuten sosiaalisista suhteista luopuminen ja ihmisarvosta luopuminen, olivat kokemuksia, joihin kirjoittajilla liittyi eniten tunteita ja ne myös koettiin kokemuksista vaikeimmiksi.

Materiaalisista tarpeista luopuminen näyttäytyi välttämättömänä. Ruoka, joka on perustavanlaatuisen tarve, nousi esille luopumisen kohteena laajasti aineistossa. Myös Raijas (2017, 469) toteaa että pienituloiset joutuvat yleisesti tinkimään ruokamenoistaan, mutta siitä huolimatta ne vievät huomattavan osan heidän kokonaiskulutuksestaan. Perheet joutuvat valitsemaan halvempia ja epäterveellisempiä vaihtoehtoja terveellisen ruoan sijaan. Valinnanvapaus ravinnon suhteen näyttäytyi vähäisenä tai olemattomana. Osa vanhemmista luopui lasten riittävän ravinnon takaamiseksi omasta ruuastaan, mikä yksipuolisti ja niukensi heidän ruokavaliotaan voimakkaasti. Määrällisesti suuret pohdinnat ruokaan liittyvästä luopumisesta kuvaavat karulla tavalla köyhien lapsiperheiden asemaa yhteiskunnassa, jota nimitetään hyvinvointiyhteiskunnaksi.

Lapsiperheiden arjessa näyttäytyi tarve punnita erityisen tarkoin kaikkia kulutusvalintoja. Päätymällä kuluttamaan tiettyyn asiaan, jouduttiin vastaavasti luopumaan toisesta, kenties aivan yhtä olennaisesta tarpeesta. Tällainen pohdinta näkyi aineistossa laajalti. Aineistossa tuli esille vanhempien pyrkimys täyttää lapsen tarpeet ennen omiaan. Tämä johti perustavanlaatuisiin puutteisiin esimerkiksi vanhempien vaatetuksessa. Tilanteet, joissa vanhemmat kuitenkin joutuivat karsimaan lasten tarvitsemista tai haluamista hyödykkeistä, aiheuttivat vanhemmille stressiä, ahdistusta ja riittämättömyyden tunteita. Myös Toikka ja Haanpää (2020,128) tuovat esiin saman ilmiön siitä, että vanhemmilla on usein taipumus kompensoida lapsen kokemaa köyhyyttä priorisoimalla lapsen tarpeita omien menojensa edelle.

Aineiston pohjalta heräsi useita pohdintoja siitä, miten taloudellinen epätasa-arvo vaikutti perheiden arkeen ja elämänlaatuun. Yhtenä esimerkkinä kirjoitus, jossa vanhempi

kertoi lapsen tarvitsevan rahaa koulua varten erinäisiin tarkoituksiin. Tämän pohjalta vaikuttaisi siltä, että Suomessa on peruskoulun maksuttomuudesta huolimatta tilanteita, jotka voivat aiheuttaa rahallisia hankaluuksia osalle perheistä. Tämän kaltaiset tilanteet ovat omiaan korostamaan perheiden ja erityisesti lasten epätasa-arvoista asemaa.

Lasten epätasa-arvoista asemaa ikätovereihin nähden loi materiaan lisäksi se, että perheet joutuivat luopumaan lasten harrastuksista ja muista aktiviteeteista. Lapsille tämä saattoi aiheuttaa ulkopuolisuutta ja eriytymistä ikätovereista, kuten myös Ridge (2011, 75–76.) toteaa. Vanhempien kokema stressi yrittäessään tarjota lapsilleen edes jonkinlaista virikettä ja viihdykettä näyttäytyi huomattavan suurena. Vanhemmat joutuvat venyttämään resurssejaan ja käyttämään luovuuttaan löytääkseen edullisia tai ilmaisia tapoja pitää lapset aktiivisina. Tämä voi vaikuttaa vanhempien omiin henkisiin voimavaroihin ja jaksamiseen.

Niin sanottujen normaalien arjen ilojen ja vapaa-ajan viettotapojen saavuttamattomuus aiheutti tunnetta ulkopuolisuudesta ja vaille jäämisestä. Tämän kaltaisia asioita olivat muun muassa elokuvissa käyminen, ulkona syöminen, uimahallireissut. Myös Raijas (2017, 459) korostaa, että vaikka rahaa olisikin niukasti, olisi osallisuuden tuntemiseksi tärkeää, että ihmiset voisivat nauttia myös jostakin ylimääräisestä, joka on sellaista mitä ympärillä olevat ihmiset tekevät yleisesti.

Tutkielmaa suunnitellessani ajattelin, että käsittelisin analyysissä erikseen luopumisen kokemuksiin liittyviä tunteita. Luopumisen kokemuksiin liittyvät tunteet olivat pitkän aikaa mukana tutkimuskysymyksessäkin. Ymmärsin kuitenkin analyysin edetessä, että luopumisen on jo itsessään aiheena tunnepitoinen ja että kaikki kokemukset luopumiseen liittyen ovat itseasiassa hyvin tunteellisia. Päädyin jättämään tunteet pois tutkimuskysymyksestä ja sen myötä luovuin myös ideasta käsitellä tunteita omana teemanaan. Koen, että tämä osoittautui hyväksi ratkaisuksi, koska tunteet eivät ole asiana mitenkään eriteltävissä omaksi irralliseksi teemakseen. Sen sijaan ajattelen, että kaikki aineisto-otteet, joita käytin analyysissäni olivat omalta osaltaan tunteellisia. Se, että ihminen joutuu luopumaan arjessaan jostakin, tarkoittaa köyhyyden kontekstissa sitä, että kyseessä ei ole vapaaehtoinen tai toivottu asia. Tämän vuoksi luopumiseen liittyi niin paljon

vahvoja tunteita. Kaikki kirjoitukset ovat lähtöisin köyhyyden herättämistä tunteista, jotka kirjoittajat ovat halunneet tuoda näkyväksi kirjoituskilpailuun osallistumalla.

Vaikka koenkin, että kaikki tässä tutkimuksessa käsitellyt luopumisen kokemukset ovat tunteellisia, olivat sosiaalisia suhteita ja ihmisarvoa koskevat otteet sitä erityisesti. Näissä otteissa toistui myös kirjoittajien kommentit siitä, että nämä asiat olivat vaikeimpia köyhyydessä. Köyhyyden sosiaaliset vaikutukset ovat inhimillisiä ja koskettavia. Ne heijastavat sitä, miten taloudellinen tilanne voi vaikuttaa ihmisten välisiin suhteisiin ja kokemuksiin yhteisössä.

Köyhyys vaikutti rajoittavasti osallisuuteen ja osallistumiseen. Rajoittuneisuus johtui kirjoittajien heikosta taloustilanteesta, mutta myös muiden ihmisten asenteista köyhyyttä ja köyhiä ihmisiä kohtaan. Vähäiset mahdollisuudet osallistua rahanpuutteen takia yhteisiin tekemisiin ystävien ja sukulaisten kanssa sekä lähipiirin vaikea suhtautuminen köyhyyteen aiheuttivat sosiaalisten suhteiden vähenemistä ja rajaamista. Tämä näkyi arjessa vuorovaikutussuhteista vetäytymisenä ja jopa niistä kokonaan luopumisena. Ilmiö toistui niin vanhempien kuin lastenkin kohdalla. Lapsilla sosiaalisten suhteiden eriytymistä tulotason mukaisesti tapahtui erityisesti kouluiässä. Lapset vertasivat itseään varakkaampiin ikätovereihin. Toikan tutkimuksessa (2023, 72) oli havaittavissa selkeä yhteys lasten ja nuorten elämäntyytyväisyyden jakautumisessa köyhyyden ja materiaalistien puutteiden mukaisesti. Tulokset olivat samansuuntaisia tässä tutkielmassa, jossa yhteistä sekä lapsille, että vanhemmille oli köyhyyden tuottama ero varakkaampien ja vähävaraisten kokemusmaailmoihin.

Kirjoittajat kertoivat, kuinka heidän täytyi toisinaan luopua omanarvontunnon ja arvoistaan arjesta selvitäkseen. Ruokajonoihin turvautuminen koettiin nöyryyttäväksi ja ihmisarvoa alentavaksi kokemukseksi, jossa toisinaan joutui kohtaamaan myös vastentahtoisesti vakaumuksellista opetusta. Ruokajonojen kokeminen nöyryyttäväksi tulee esille myös Laihialan ja Ohisalon (2017, 256.) tutkimuksessa. Toisinaan oma moraalisaattoi venyä arjessa rahan säästämis- tai hankkimistilanteissa. Kaikki tämä muuttaa ihmisen käsitystä itsestään ja vaikuttaa pitkällä aikavälillä koko identiteettiin. Köyhyys on siis paljon muutakin, kuin elintason vaikuttava ilmiö, sillä se vaikuttaa niin kokonaisvaltaisesti sekä aikuisiin että lapsiin.

Köyhyyden ilmiön kokonaisvaltaisuus ja vaikutus identiteettiin näkyi vahvasti myös niissä pohdinnoissa, joissa viitattiin köyhän heikompaan ihmisarvoon. Tunne vähäisemmästä ihmisarvosta tuli oman toiminnan kautta, kun kirjoittaja koki joutuvansa alentumaan johonkin mitä hän ei halunnut tehdä, mutta myös hyvin vahvasti muiden ihmisten taholta näiden kohdellessa köyhiä ihmisiä huonosti ja alentavasti. Köyhyys näyttäytyi monissa kirjoituksissa todella raskaana taakkana ja asiana, joka vei uskoa tulevaisuuteen.

Kun näitä köyhyyteen liittyviä luopumisen kokemuksia tarkastelee kokonaisuutena, piirityy kuva niukkuudesta, tinkimisestä ja kovasta pärjäämisen halusta. Toisaalta piirityvä kuva on myös hyvin lohduton ja synkkä. Köyhyys pitkittyessään uhkaa viedä uskon parempaan ja ajaa ihmisen nurkkaan, josta käsin oman tilateen parantaminen on hyvin haastavaa. Kirjoitin tämän tutkielman johdannossa Petteri Orpon hallituksen hallitusohjelmassa linjatuista sosiaaliturvan leikkauksista. Huhtikuussa 2024 astuivat voimaan työttömyysturvan lapsikorotusten poisto, työttömyysturvan 300 euron suojaosan poisto sekä asumistuen korvausprosentin lasku sekä omavastuuosan korotus. Muutokset vaikuttavat useiden jo valmiiksi heikossa asemassa olevien toimeentuloon. Tämäkin tutkielman tulosten valossa tämä vaikuttaa hurjalta kehitysuunnalta.

Sosiaalityön näkökulmasta köyhyyteen liittyvät luopumisen kokemukset ovat keskiössä useiden eri asiakasryhmien kanssa työskennellessä. Esimerkiksi lastensuojelussa köyhyys harvoin näyttäytyy ainoana sosiaalisena ongelmana, mutta siitä huolimatta sosiaalityöntekijän on tärkeää tiedostaa köyhyyden ilmiön rooli ja merkitys ihmisten elämäntilanteissa ja sosiaalisten ongelmien takana vaikuttavina tekijöinä. Köyhyys on valtavan suuri kuormitustekijä sen kanssa elävien ihmisten arjessa ja sen vaikutukset ulottuvat usein hyvin pitkälle, jopa sukupolvien päähän.

Sosiaalityö, sen kaikilla toiminta-areenoilla, on usein etulinjassa kohtaamassa ihmisiä, joita köyhyys koskettaa. Sosiaalityöntekijällä on työssään samaan aikaan vastuullaan viranomaistehtävien toimeenpano sekä asiakkaan psykososiaalinen auttaminen. Tärkeää olisikin, että sosiaalityöntekijä pystyisi kohtaamaan asiakkaan yksilönä, jonka kokemusperäiselle tiedolle annetaan tilaa samanaikaisesti, kun hän tekee viranomaistyöhön

liittyviä päätöksiä. Sosiaalityöntekijän tulisi vaikeiden päätösten tekemisen lisäksi kohdata asiakkaan vaikea tilanne. (Isoaho & Wieliczko 2023, 219–220.) Vaikeassa taloudellisessa tilanteessa elävät vanhemmat ja lapset tarvitsevat sosiaalityöltä työtettä, jossa heitä ei väheksytä ja jossa pyritään pienentämään häpeän ja eriarvoisuuden tunteita. Sosiaalityön tulee olla taho, joka pyrkii poistamaan köyhyydestä johtuvia sosiaalisia ongelmia ja tarjoamaan vanhemmille myötäelämistä, ymmärrystä ja katkaisemaan ylisukupolvisia köyhyyden kierteitä. Tähän kaikkeen sosiaalityö vastavuoroisesti tarvitsee yhteiskunnalta riittävät resurssit.

Lähteet

- Aineisto: Turunen, Elina (Helsingin yliopisto) & Isola, Anna-Maria: Arkipäivän kokemuksia köyhyydestä -kirjoituskilpailu 2019 [sähköinen tietoaaineisto]. Versio 1.0 (2020-11-25). Yhteiskuntatieteellinen tietoaarkisto [jakaja]. <https://urn.fi/urn:nbn:fi:fsd:T-FSD3475>
- Airio, Ilpo & Niemelä, Mikko 2013: Työmarkkinatuen saajien koettu terveys ja toimeentulo. Teoksessa Niemelä, Mikko (toim.) & Saari, Juho 2013: Huono-osaisten hyvinvointi Suomessa. Kelan tutkimusosasto. Helsinki.
- Alasuutari, Pertti 2011: Laadullinen tutkimus 2.0. Vastapaino. Tampere.
- Attree, Pamela 2006: The Social Costs of Child Poverty: A Systematic Review of the Qualitative Evidence. *Children & Society* 20 (1). 54–66.
- Bask, Miia & Haapakorva, Pasi & Gissler, Mika & Ristikari, Tiina 2021: Growing up in economic hardship: The relationship between childhood social assistance reciprocity and early adulthood obstacles. *International journal of social welfare* 30 (2). 130–139.
- Evans, Gary W & Kim, Pilyoung 2013: Childhood poverty, Chronic Stress, Self-Regulation and Coping. *Child development perspectives* 7 (1). 43–48.
- Hakovirta, Mia & Kallio, Johanna 2014: Lasten käsityksiä köyhyydestä ja köyhyyden syistä. *Yhteiskuntapolitiikka* 79 (2) 152–162.
- Isoaho, Maria & Wieliczko, Charlotte 2013: Palautetietoisuus osana traumatietoista sosiaalisuutta. Teoksessa Linner Matikka, Johanna & Hipp, Tiia (toim.): Traumainformoitu työote. PS-kustannus. Jyväskylä.
- Isola, Anna-Maria & Suominen, Esa 2016: Suomalainen köyhyys. Into kustannus. Helsinki.
- Kainulainen, Sakari & Saari, Juho 2013: Koettu huono-osaisuus Suomessa. Teoksessa Niemelä, Mikko (toim.) & Saari, Juho (toim.): Huono-osaisten hyvinvointi Suomessa. Kelan tutkimusosasto. Helsinki.
- Kallio, Johanna & Hakovirta Mia 2020: Johdanto: Huono-osaisuus ja köyhyys lapsiperheissä. Teoksessa Kallio, Johanna & Hakovirta, Mia (toim.): Lapsiperheiden köyhyys & huono-osaisuus. Vastapaino. Tampere. 7–33.
- Kallio, Johanna & Niemelä, Mikko 2017: Kuka ansaitsee tulla autetuksi? Kansalaisten asennoituminen toimeentulotuen saajiin Suomessa vuonna 2015. *Janus* 25 (2). 144–159.
- Karvonen, Sakari & Kestilä, Laura & Saikkonen, Paula (toim.) 2022: Suomalaisten hyvinvointi 2022. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. Helsinki. <https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/145692/Suomalaisten%20hyvinvointi%202022%20verkko.pdf?sequence=4&isAllowed=y>. Viitattu 20.10.2023.
- Kestilä, Laura & Karvonen Sakari 2023: Toimentulon vaikeudet. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos: Terve Suomi-tutkimuksen ilmiöraportti. https://repo.thl.fi/sites/terveysuomi/ilmioraportit_2023/toimeentulon_vaikeudet.html. Viitattu 8.10.2023.
- Kestilä, Laura & Karvonen, Sakari (toim.) 2019: Suomalaisten hyvinvointi 2018. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. Helsinki. https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/137498/THL_Suomalaisten%20hyvinvointi%202018.pdf?sequence=1&isAllowed=y. Viitattu 5.10.2023.
- Koivusilta, Leena 2020: Vanhempien huono-osaisuuden yhteydet lasten ja nuorten tulevaisuuden voimavaroihin ja ajatuksiin tulevaisuudesta. Teoksessa Kallio, Johanna &

- Hakovirta, Mia (toim.): Lapsiperheiden köyhyys & huono-osaisuus. Vastapaino. Tampere. 143–172.
- Krok, Suvi 2009: Hyviä äitejä ja arjen pärjääjiä. Yksinhuoltajat marginaalissa. Tampereen yliopisto. Sosiaalityön tutkimuksen laitos.
- Laihiala, Tuomo & Ohisalo, Maria 2017: Sosiaalipummit leipäjonossa? -Kansalaisten käsityksiä huono-osaisten ansaitsevaisuudesta. Teoksessa Saari, Juho (toim.) 2017: Sosiaaliturvariippuvuus. Sosiaalipummit oleskeluyhteiskunnassa? Suomen yliopistopaino oy. Tampere. 233–258.
- Laihiala, Tuomo 2020: Mitä leipäjonot kertovat lapsiperheiden huono-osaisuudesta? Teoksessa Kallio, Johanna & Hakovirta, Mia (toim.) 2020: Lapsiperheiden köyhyys & huono-osaisuus. Vastapaino. Tampere. 73–92.
- Laki toimeentulotuesta (30.12.1997/1412).
- Liikanen, Sanna-Liisa 2017: Köyhät ritarit. Luottamus köyhyyskirjoituskilpailuun osallistuneiden lapsiperheiden vanhempien kirjoituksissa. Jyväskylän yliopisto. Yhteiskuntatieteiden ja filosofian laitos.
- Moilanen, Pentti & Rähä, Pekka 2018: Merkitysrakenteiden tulkinta. Teoksessa Valli, Raine (toim.) Ikkunoita tutkimusmetodeihin 2. Näkökulmia aloittelevalle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin. PS-kustannus. Keuruu. 51–72.
- Moisio, Pasi 2006: Suhteellinen köyhyys Suomessa. Yhteiskuntapolitiikka 71 (6), 639–645.
- Mäkinen, Lauri 2017: Viitebudjetti köyhyyden mittarina – muuttuuko köyhyyden kuva? Yhteiskuntapolitiikka 82 (2), 153–164.
- Niemelä, Mikko 2005: Tulot, kulutus ja toimeentulo. Janus 13 (4), 468–475.
- Pelastakaa lapset ry 2022: Lapsen ääni 2022. Raportti. file:///C:/Users/OMIS-TAJA/Downloads/lapsenaani2022_raportti_web.pdf. Viitattu 8.11.2023.
- Pelastakaa lapset ry 2023: Lapsen ääni 2023. Raportti. <https://www.pelastakaalapsset.fi/wp-content/uploads/2023/10/lapsen-aani-2023.pdf>. Viitattu 2.11.2023.
- Puusa, Anu (toim.) & Juuti, Pauli (toim.) 2020: Laadullisen tutkimuksen näkökulmat ja menetelmät. Gaudeamus. Tallinna.
- Raijas, Anu 2017: Onko kaikilla varaa syödä terveellisesti ja vastuullisesti? Yhteiskuntapolitiikka 82(4), 468–471.
- Rauhala, Pirkko-Liisa & Virokannas, Elina 2011: Sosiaalityön tutkimuksen etiikka, opettaminen ja tietoarvo. Teoksessa Pehkonen, Aini & Väänänen-Fomin, Marja (toim.) Sosiaalityön arvot ja etiikka. PS-kustannus. Juva. 235–255.
- Ridge, Tess 2011: The Everyday Costs of Poverty in Childhood: A Review of Qualitative Research Exploring the Lives and Experiences of Low-Income Children in the UK. Children & Society 25 (1), 73–84.
- Saari, Juho & Eskelinen, Niko & Björklund, Liisa 2020: Raskas perintö. Ylisukupolvinen huono-osaisuus Suomessa. Gaudeamus. Tallinna.
- Saari, Juho & Kainulainen, Sakari & Mutanen, Annika 2017: Köyhyyskartta - Kuka pitää köyhää laiskana? Teoksessa Saari, Juho (toim.): Sosiaaliturvariippuvuus. Sosiaalipummit oleskeluyhteiskunnassa? Suomen yliopistopaino Oy. Tampere. 189–206.
- Saari, Juho 2015: Huono-osaiset. Elämän edellytykset yhteiskunnan pohjalla. Gaudeamus. Tallinna.

- Salmi, Minna 2020: Lapsiperheiden köyhyys pitää yllä köyhyyden kierrettä. Teoksessa Kallio, Johanna & Hakovirta, Mia (toim.): Lapsiperheiden köyhyys & huono-osaisuus. Vastapaino. Tampere. 37–71.
- Sosa-Escudero, Walter & Caruso, German & Svarc, Marcela 2013: Poverty and the dimensionality of welfare. Teoksessa Betti, Gianni & Lemmi, Achille: Poverty and social exclusion: New methods of analysis. Abingdon, Oxon. Routledge. 38–53.
- Sosiaali- ja terveysministeriö 2023: Sosiaalisten oikeuksien komitealta ratkaisu Suomen sosiaaliturvan tasosta. Tiedote. <https://valtioneuvosto.fi/-/1271139/sosiaalisten-oikeuksien-komitealta-ratkaisu-suomen-sosiaaliturvan-tasosta>. Viitattu 20.10.2023.
- Suomen perustuslaki (11.6.1999/731).
- Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2023: Perusturvan riittävyyden arviointiraportti 2019–2023. THL - Raportti 3/2023. https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/146182/URN_ISBN_978-952-408-037-8.pdf?sequence=1&isAllowed=y. Viitattu 6.10.2023.
- Toikka, Enna & Haanpää, Leena 2020: Vanhempien huono-osaisuuden yhteys lasten subjektiiviseen hyvinvointiin. Teoksessa Kallio, Johanna & Hakovirta, Mia (toim.): Lapsiperheiden köyhyys & huono-osaisuus. Vastapaino. Tampere. 119–142.
- Toikka, Enna 2023: Lasten ja nuorten elämäntyytyväisyys koetun köyhyyden ja materiaalisien puutteiden kontekstissa. Turun yliopisto. Sosiaalitieteiden laitos.
- Tuomi, Jouni & Sarajärvi, Anneli 2018: Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Tammi. Helsinki.
- Turtiainen, Kati & Jäppinen, Maija & Stamm, Ingo 2021: Ihmisoikeudet aikuissosiaalityön lähtökohtana. Teoksessa Matthies, Aila-Leena (toim.) & Anu-Riina Svenlin (toim.) & Kati Turtiainen (toim.) & Sirkka Alho (toim.) 2021: Aikuissosiaalityö: Tieto, Käytäntö Ja Vaikuttavuus. Gaudeamus. Helsinki.

Liitteet

Liite 1. Arkipäivän kokemuksia köyhyydestä -kirjoituskilpailun ohjeet.

Arkipäivän kokemuksia köyhyydestä -kirjoituskilpailu

Järjestämme kirjoituskilpailun, jonka aiheena on köyhyys arjessa. Keräämme tavallisten ihmisten kokemuksia siitä, minkälaista on olla köyhä nyky-Suomessa. Tavoitteena on lisätä ymmärrystä suomalaisesta köyhyydestä.

Toivomme, että kirjoitat vapaamuotoisesti omin sanoin siitä, miten köyhyys tuli elämäsi ja mitä keinoja käytät arjessa pärjätäksesi. Tärkeää on, että kirjoitat omista kokemuksistasi ja että kerrot, mihin ajankohtaan kokemuksesi suunnilleen sijoittuvat.

Palkitsemme kirjoitukset

1.palkinto 3 x 500 €

2.palkinto 3 x 100 €

Palkinnonsaajat valitsee raati, johon kuuluvat Jouko Karjalainen, Meri Larivaara, Juha Mikkonen, Anna-Stina Nykänen, Maria Ohisalo ja Mathias Rosenlund.

Palkintokriteerit

- omasta elämästä todenmukaisesti ja suorasanaisesti kerrottu
- kuvaa tämän ajan köyhyyttä
- tuo myös uusia näkökulmia köyhyyteen

Lähetäessäsi kirjoituksesi

- lisää viestiin nimesi, puhelinnumerosi ja sähköpostiosoitteesi/osoitteesi. Nämä tiedot muodostavat henkilökisterin. Tutustu tietosuojailmoitukseen, jossa kerrotaan tietojen käytämisestä

https://blogs.helsinki.fi/arkipaivankokemuksiakoyhydesta/files/2019/07/Tietos_uojailmoitus.pdf

- lisää viestiin seuraava lause: "Kirjoitukseni saa arkistoida Tietoarkistoon. Tutkijat saavat arkistoida yhteystietoni seurantakeruuta varten". Näin kirjoituksesi voidaan

arkistoida tutkimuskäyttöä varten. Voit keskeyttää tutkimukseen osallistumisesi milloin tahansa ilmoittamalla siitä järjestäjille.

- Voit osallistua myös pelkkään kilpailuun.

Vastaan mielelläni kysymyksiin ja kiitän lämpimästi osallistumisestasi. Elina Turunen, väitöskirjatutkija, Helsingin yliopisto [yhteystiedot poistettu]

Kirjoitusohjeet

- Kirjoituksen pituus voi olla enintään 10 sivua/ 30000 merkkiä. Pienet ja lyhyetkin kirjoitukset ovat arvokkaita.
- Voit kirjoittaa nimimerkillä. Älä käytä samaa nimimerkkiä, jota käytät muualla, vaan keksi nimimerkki vain tätä kirjoituskilpailua varten. Vältä kirjoituksessasi oikeiden nimien käyttöä silloin, kun kerrot yksityisistä henkilöistä. Hälvennä jo kirjoitusvaiheessa asioita, joiden perusteella sinut tai muut henkilöt voisi tunnistaa.
- Lisää kirjoitukseesi tiedot sukupuolestasi, iästäsi, paikkakunnastasi, koulutuksestasi ja ammatistasi tai entisestä ammatistasi. Nämä tiedot ja mahdollinen nimimerkkisi liitetään kirjoitukseesi, kun se arkistoidaan.
- Kilpailuun voivat osallistua täysi-ikäiset henkilöt.
- Tutkimushankkeen päätyttyä kirjoituksesi arkistoidaan Tietoarkistoon (www.fsd.uta.fi) tieteellistä tutkimus- ja opetuskäyttöä sekä yliopistojen ylempiä opinnäytteitä varten. Arkistoituja kirjoituksia käyttäviltä edellytetään aineiston käyttöä koskeva käyttöehtositoumus. Kirjoituksiasi käsitellään tietosuoja-asetuksen mukaisesti akateemisen ja kirjallisen ilmaisun tarkoitukseen.
- Tutkijat säilyttävät henkilö- ja yhteystiedot sisältävän koodiavaimen mahdollisia vapaaehtoista seurantatutkimusta koskevia yhteydenottoja varten. Rekisterinpitäjä on Helsingin yliopisto. Yhteyshenkilöt ovat Elina Turunen [yhteystiedot poistettu] ja Anna-Maria Isola [yhteystiedot poistettu].
- Sinulla on oikeus peruuttaa suostumus, saada pääsy yhteystietoihisi, oikaista niitä ja rajoittaa ja vastustaa niiden käsittelyä.
- Kilpailuaika on 3.7.–15.10.2019. Lähetä kirjoituksesi sähköpostin liitetiedostona osoitteeseen [yhteystiedot poistettu] tai käsin kirjoitettu teksti osoitteeseen Elina Turunen, [yhteystiedot poistettu]

Kirjoituskilpailun järjestävät: Elina Turunen (Helsingin yliopisto), Heikki Hiilamo (Helsingin yliopisto) ja Eeva-Maria Grekula (Turun yliopisto), Anna-Maria Isola, EAPN-Fin – Suomen köyhyyden ja syrjäytymisen vastaisen verkoston kansalaistoimintaryhmä sekä Kuka kuuntelee köyhää? -verkosto

Kirjoituskilpailua ovat tukeneet: EAPN-Fin –Suomen köyhyyden ja syrjäytymisen vastainen verkosto, MIELI Suomen Mielenterveys ry, Työttömien Keskusjärjestö ry, Mannerheimin lastensuojeluliitto, Suomen Setlementtiliitto ry, Takuusäätiö, Suomen Ammattiliittojen Keskusjärjestö SAK, Kirkon Diakonia ja sielunhoito, Suomen Punainen Risti sekä Ehkäisevä päihdetyö EHYT ry.

Kirjoituskilpailun tulokset julkaistaan 31.3.2020 mennessä kilpailun verkkosivuilla(<https://blogs.helsinki.fi/arkipaivankokemuksiakoyhydesta>). Palkinnon saajiin otetaan yhteyttä henkilökohtaisesti, ja heidän kanssaan sovitaan kirjoitusten julkaisemisesta.

Helsingin yliopiston Ihmistieteiden eettisen ennakoarvioinnin toimikunta on antanut lausunnon tutkimuksen eettisyydestä 16.4.2019.